

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

35E JAARGANG

WOENSDAG 18 OCTOBER 1950

No. 1745

COMMISSIE VAN REDACTIE:

Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;

F. de Vries; C. van den Berg (secretaris).

Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Assistent-Redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte;

F. Versichelen.

*Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste
bladzijde van dit nummer.*

INHOUD:

	Blz.
De artikelen van deze week	831
Sommaire, summaries	831
De ontwikkeling van het reële loonpeil en van de verdeling van het nationale inkomen tussen de verschillende bevolkingsgroepen door <i>D. Roemers</i>	832
Een grote staking in de overjarige cultures en de tabak op Java door <i>H. C. Bijleveld</i>	835
Europese bevolkingstrends en de Nederlandse export door <i>Dr J. G. M. Delfgaauw</i>	838
De kolensituatie op de diverse markten van (West-) Europa door <i>J. A. Bakker</i>	839
Internationale notities:	
Een plan tot nationalisatie van de Engelse bouwlijverheid Hongkong en de uitvoer naar China	843
Geld- en kapitaalmarkt	844
De Belgische geld- en kapitaalmarkt in September 1950 door <i>V. van Rompuy</i>	844
Mededelingen voor economen	846
Grafieken:	
De buitenlandse handel van Nederland in guldens per ton	846
Statistieken:	
Bankstaten	846
Stand van 's Rijks Kas	847
Enige indexcijfers van de industriële productie in Nederland	847

DEZER DAGEN

nog een zetje. De Regering heeft besloten, dat het opheffen van de grens, gesteld ten opzichte van de loonsverhoging, ook zal gelden voor overheids personeel tot een bepaald niveau. Dit zal wel de laatste uiting van regeringszijde zijn in deze wat gerekte loonronde. Het heeft iets doen denken aan het mechanisme van die langgebruikte klokken, waar een dof gesnor elke slag vooruit pleegt te gaan.

De Minister van Oorlog trad af; hij had „teveel gesnor van buyen over deze muts zien gaan”. Het is begrijpelijk, dat iemand hier zou gaan wanhopen aan de mogelijkheid die overtuigingskracht op te brengen, nodig tot het verzoenen van absolute militaire eisen en even absolute economische welvaartsminima. Thans is tot het Ministerie van Oorlog en Marine een financieel deskundige geroepen. De Achilleshiel van de defensie is de economie, zodat het er om gaat deze minder kwetsbaar te maken. Het wetsontwerp prijsregelingen, dat de mogelijkheid moet geven de prijswijzers bij bepaalde verhogingen stil te zetten, moet daarbij helpen. En daarbij komt de wekker, die de Minister van Financiën met zijn nieuwe belastingvoorstellen heeft gesteld. Deze mogen de taak van een wekker hebben, technisch lijken ze met hun vele schalen meer op een moderne chronometer. De Kamer overlegt, de belastingschuldige — wat een criminele term — beidt zijn tijd. Die in de moderne theorie bij een depressie zou moeten komen.

Hora ruit, de tijd vliegt en de President van de Verenigde Staten met hem. Hij heeft de bevelhebber der Verenigde Naties op Korea, ruimtelijk, halfweg ontmoet. Hoever de ontmoeting politiek ging moet worden afgewacht. Vast staat, dat binnen drie maanden de ontwikkeling op Korea en de Amerikaanse Azië-politiek een snelle sprong hebben gemaakt.

Groter snelheid is de Amerikanen lief. Thans heeft Griekenland aanzegging gekregen, als afscheidsrede van de heer Hoffman, dat groter voortgang met gewenste hervormingen moet worden gemaakt, wilde de mogelijkheid ontstaan van het ongedaan maken van de besnoeiing op de Marshall-hulp.

Sneller, steeds sneller. Zal het zo met de conjunctuurontwikkeling van de Verenigde Staten gaan tot in de inflatie? De altijd nijvere economen hebben deze vraag weer opgeworpen, daarbij gealarmeerd door de eisen tot loonsverhoging, die in vele bedrijfstakken te horen zijn, anderzijds ook doordat de Amerikaanse economie naar arbeidsbezetting reeds op volle toeren draait, terwijl de economische doorwerking van het grote bewapeningsprogramma nog moet beginnen. Op de huidige situatie gelet zou men echter zeggen, dat men met de noodkreten al te snel is.

Is het bij zoveel haast nog verwonderlijk, dat thans ook werd ontdekt, dat het licht 11 mijl per seconde sneller is dan tot nog toe was berekend?

ASSOCIATIE CASSA

KASSIERSINSTELLING

OPGERICHT IN 1806

BEWINDVOERING EN EXECUTIE

HEERENGRACHT 179 • AMSTERDAM-C

H. J. LANOOS
PSYCHOLOOG
GRAPHOLOOG

Verhuisd naar

Brigantijnstraat 39 c
Rotterdam, Telefoon 50199

Groothandel

DEZE WEEK:

Niet alleen industrialiseren
Verbond van de Nederlandse Groothandel
Wijzigingen der fiscale wetgeving
Een nieuwe vestigingswet
Belgische prijsregelingen
Rubbertermijnhandel
Nieuwe artikelen
Handelscontacten

★ Iedere week zeer veel nieuwe gevraagde offertes
en aanbiedingen van binnen- en buitenland.
Plaats voor export een aanbieding in de rubriek
TRADE OPENINGS.

Abonnementsprijs f 15.— per jaar

KON. NED. BOEKDRUKKERIJ H. A. M. ROELANTS SCHIEDAM

Ondernemingen, die het beste leidende personeel zoeken, speciaal met economische scholing, roepen sollicitanten op door middel van een annonce in de rubriek „Vacatures“. Het aantal reacties, dat deze annonces tengevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend: begrijpelijk omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert. Opdrachten voor het volgend nummer dienen Zaterdag a.s. in ons bezit te zijn.

BELASTINGCONSULTATIEBUREAU
A. L. F. LEVERINGTON

Medewerkers:

E. J. de Boer, Oud-Insp. d. Bel.
D. Sweepe, Oud-Ontvanger d. Bel.
Mr. Dr. N. J. Feldmann, Bel. jur.
N. A. Schol, Candidaat Notaris.
Amsterdam: 1e Helmersstr. 95, Tel. 85508
Haarlem: Ged. Oude Gracht 11 b, Tel. 12468

Fa. A. O. Beuth van Wickevoort Crommelin

Corns. v. d. Lindenstraat 22
Amsterdam-Z. - Tel. 25410

**Onafh. Verzekeringsadv.
LOD. S. BEUTH**

deskundige terzake van:
Gezinszorg voor het vrije
beroep, b.v. artsen

Voorzieningen bij verkoop
van praktijk of zaak

Pensioen-voorzieningen
voor staf en personeel

Organisatie Ondernemings-
en Bedrijfs-Pensioenfondsen

Aanpassing aan nieuwe wet
Pensioen-en Spaarfondsen

ROTTERDAMSCH
BANK

CHÈQUE-
EN
BANKGIRO-
VERKEER

250 VESTIGINGEN
IN NEDERLAND

Adverteert in de E.S.B.

R. MEES & ZONEN

ANNO 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

ROTTERDAM

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen,
Amsterdam (alleen Assurantie)

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van Prof. P. Hen-
nipman, Prof. P. B. Kreukniet, Prof. H. W.
Lambers, Th. Ligthart, Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart, Prof. F. de Vries,
Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f 22.50; fr. p. post f 23.60;
voor studenten f 19.—; franco per post f 20.10

Abonnementen worden aangenomen door de
boekhandel en door de uitgevers

DE ERVEN F. BOHN TE HAARLEM

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK.

D. Roemers, De ontwikkeling van het reële loonpeil en van de verdeling van het nationale inkomen tussen de verschillende bevolkingsgroepen.

Aangevoerd wordt, dat de conclusie in een vorig artikel („E.-S.B.” van 16 Nov. 1949), nl. dat van een algemeen verhoging van het levenspeil van de industrie-arbeiders sprake is, niet alleen ongewijzigd van kracht is, maar dat de sedertdien verschenen cijfers er op wijzen, dat steeds groter groepen beneden het levenspeil van 1939 worden teruggedrukt, waarmede de drang naar loonsverhoging voldoende verklaard wordt. Waar van een belangrijke verschuiving van de welvaart van de werknemersgroepen naar de overige bevolkingsgroepen sprake is, bestaat het grote gevaar, dat de sociale vrede zal worden verstoord. Een daling van het consumptiepeil, beperkt tot de werknemers, biedt in deze situatie geen oplossing en zal voor deze groep onaanvaardbaar zijn. Productieverhoging verdient de voorkeur. Is daling van het consumptiepeil onvermijdelijk, dan zal een samenstel van maatregelen moeten worden genomen, waardoor die consumptiedaling in de eerste plaats die groepen zal treffen, wier consumptieniveau sedert 1946 onevenredig is gestegen.

H. C. Bijleveld, Een grote staking in de overjarige cultures en de tabak op Java.

De omvangrijke staking, die met ingang van 20 Augustus 1950 door de vakvereniging „Sarabupri” op alle rubber-, thee-, kina-, koffie-, cacao- en tabaksondernemingen van Java werd geproclameerd, nadat de onderhandelingen over arbeidsvoorwaarden met het Algemeen Landbouw Syndicaat en de Bond van Eigenaren van Besoekische Tabaksondernemingen waren vastgelopen, en die vier weken duurde, is de ernstigste geweest, die Indonesië tot dusver heeft gekend. In dit artikel is een aantal feiten bijeengebracht over het arbeidsgeschied tussen Sarabupri en A.L.S. tot op het ogenblik waarop de staking door een voorlopig accoord werd beëindigd; vervolgens wordt een poging gewaagd om tot een juiste waardering der feiten en een verantwoorde toekomstverwachting te komen.

Dr J. G. M. Delfgaauw, Europese bevolkingstrends en de Nederlandse export.

Door het stationaire of dalende bevolkingscijfer in de ons omringende landen — ook Duitsland zal wellicht na 1960 zijn aanwas verder zien verminderen — zullen onze exportmogelijkheden in deze landen relatief t.o.v. ons potentiële aanbod afnemen. Bovendien mag worden verwacht, dat de welvaart per hoofd van de bevolking in deze landen straks eerder een dalende dan stijgende trend zal vertonen, waardoor onze uitvoer op toenemende moeilijkheden zal stuiten. Onze export zal in de komende decennia steeds méér naar andere landen moeten worden gericht, o.a. naar Zuid-Europa en zo mogelijk Oost-Europa en naar Afrika. Dit zal omvangrijke vraagstukken van structuurwijziging meebrengen; de toenemende buitenlandse concurrentie op de binnenlandse en buitenlandse markten zal een grote mate van efficiency, vooruitstrevendheid en paraatheid van ons bedrijfsleven vragen.

J. A. Bakker, De kolensituatie op de diverse markten van (West-)Europa.

In dit artikel geeft schr., na eerst een oriënterend overzicht te hebben gegeven van de wereldproductie van steenkolen en de Europese kolensituatie in het algemeen te hebben behandeld, enige beschouwingen omtrent de reële kolensituatie in de voornaamste kolenproducerende landen van Europa, een en ander met behulp van daarop betrekking hebbende cijfers.

SOMMAIRE.

D. Roemers, Le développement du niveau réel des salaires et la répartition du revenu national entre les différents groupes économiques de la population.

Il ne peut être question d'une augmentation générale du niveau de vie des ouvriers industriels; on repousse au contraire des groupes sociaux toujours plus considérables en dessous du niveau de vie de 1939. La paix sociale est compromise là où se produit un déplacement important de la prospérité de groupes ouvriers, en faveur d'autres couches sociales. Une diminution du niveau de consommation restreinte aux ouvriers est pour ces derniers inacceptable. Un relèvement de la production est préférable.

H. C. Bijleveld, Une grève considérable dans les cultures surannées et le tabac au Java.

L'auteur a rassemblé un nombre de faits qui se sont produits jusqu'au moment où la grève a pris fin par un accord provisoire, dans le conflit de travail entre le syndicat „Sarabupri” et l' „Algemeen Landbouw Syndicaat”. Il essaie d'établir la juste valeur des événements et de formuler un pronostic justifiable.

Dr J. G. M. Delfgaauw, La tendance à longue durée dans la statistique démographique de l'Europe et l'exportation néerlandaise.

L'état stationnaire ou descendant de la démographie dans les pays limitrophes des Pays-Bas exercera une influence relativement défavorable sur les possibilités d'exportation néerlandaises vers ces pays. C'est pourquoi les Pays-Bas devront diriger leur exportation, sur une plus grande échelle, vers d'autres pays.

J. A. Bakker, La situation du charbon sur les marchés de l'Europe occidentale.

L'auteur donne dans cet article un aperçu de la production houillère mondiale et traite de la situation générale du charbon en Europe. Il conclut par quelques considérations sur la situation réelle qui règne dans les plus importants pays producteurs de charbon en Europe.

SUMMARIES.

D. Roemers, The development of the real wage-level and the spreading of the national income over the various groups of the population.

The standard of living of steadily increasing groups of people is getting below the 1939 level. An important shift of prosperity from the working classes to the other groups of the population entails the great danger of social peace being disturbed. A decrease in the level of consumption which is restricted to employees will not be accepted by the latter. Increased production is preferable.

H. C. Bijleveld, A great strike in the perennial planting and tobacco growing industries in Java.

A number of facts regarding the labour dispute between the „Sarabupri” trade union and the General Agricultural Syndicate until the time at which the recent great strike ended as a result of a provisional agreement. The writer tries to come to an exact appreciation of the facts and justified future expectations.

Dr J. G. M. Delfgaauw, European population trends and Netherlands exports.

The stationary or decreasing population figures in the adjacent countries will reduce Netherlands export-possibilities in those territories vis-à-vis potential supplies from the Netherlands. It will, therefore, be necessary for the latter to divert their shipments more and more to other countries.

J. A. Bakker, The coal position on the various (Western) European markets.

In addition to an orientating review of the world coal-production and a general outline of the European coal position, the writer discusses the actual conditions in the principal European coal producing countries.

DE ONTWIKKELING VAN HET REËLE LOONPEIL EN VAN DE VERDELING VAN HET NATIONALE INKOMEN TUSSEN DE VERSCHILLENDE BEVOLKINGSGROEPEN.

In „Economisch-Statistische Berichten” van 16 November 1949 schreven wij een artikel over „Het reële loonpeil in Nederland”. Sindsdien is de loon- en prijspolitiek in het middelpunt van de belangstelling gebleven. Opnieuw zijn onderhandelingen over de loon- en prijspolitiek gevoerd met het resultaat, dat voor de tweede maal in 1950 een algemene loonsverhoging van 5 pCt, zij het met enige uitzonderingen, heeft plaatsgevonden. Ten aanzien van deze loonsverhoging verdedigt Dr A. A. van Rhijn het standpunt, dat zij weliswaar economisch niet gewenst was, maar dat er in verband met de sociale spanningen niet aan te ontkomen was¹⁾. Dit standpunt licht Dr J. E. van Dierendonck in zijn artikel „De ontwikkeling van het reële arbeidsinkomen in Nederland”²⁾ met statistische gegevens uitvoerig toe, waarbij hij op sommige punten voortbouwt op de berekeningen in het hierboven genoemde door ons geschreven artikel.

Er is echter een belangrijk verschil. Wij vergeleken de stijging van het indexcijfer voor de uurverdiensten met dat van de kosten voor levensonderhoud op basis van het vooroorlogse goederenpakket, terwijl Dr Van Dierendonck het indexcijfer voor de uurverdiensten stelt tegenover het gemiddelde van twee indexcijfers voor de kosten van levensonderhoud, namelijk dat op basis van een vooroorlogs en dat op basis van een na-oorlogs goederenpakket. Wij laten nu even buiten beschouwing, dat de basis, waarop deze indexcijfers worden berekend, wel zeer smal is. Er is nu eenmaal geen betere maatstaf. Maar wij stellen toch de vraag, of de door Dr Van Dierendonck gekozen maatstaf houdbaar is. Daarvoor zou moeten worden vastgesteld, of de wijzigingen in het goederenpakket door veranderingen in de verbruiksgewoonten zijn veroorzaakt, dan wel door een ontwikkeling in de prijzen. Wanneer bijvoorbeeld binnen een jaar een radiotoestel in de algemene verbruiksgewoonten door een televisietoestel wordt vervangen, dan heeft een wijziging in de verbruiksgewoonten plaatsgevonden. Maar wanneer bepaalde artikelen uit het goederenpakket verdwijnen, omdat zij onbetaalbaar zijn geworden, is er wel degelijk sprake van een vermindering van de welvaart. Men kan uiteraard stellen, dat daar geen schadelijke gevolgen van te duchten zijn, omdat bijvoorbeeld wit brood minder gezond is dan bruin brood. Dat is niet onbelangrijk, maar voor een economische analyse weinig relevant. Zolang een dergelijk systematisch onderzoek naar de wijzigingen in

het goederenpakket niet heeft plaatsgevonden, menen wij dat bij vergelijking met de vooroorlogse welvaart van het vooroorlogs goederenpakket dient te worden uitgegaan. Geheel anders ligt de zaak, wanneer men het welvaartspeil van 1946 met dat van 1949 wil vergelijken; dan is het, inderdaad beter van het na-oorlogs goederenpakket uit te gaan.

Passen wij nu deze correctie toe op de door Dr Van Dierendonck verstrekte cijfers en differentiëren wij die ook voor 1949 en 1950, dan komen wij tot de volgende opstelling (zie tabel I).

Dit verschil in methode van berekening leidt dus tot een aanmerkelijk verschil in resultaat. Wij hebben echter nog meer bezwaren tegen de door Dr Van Dierendonck gevolgde methode. Hij onderscheidt tussen arbeiders zonder kinderbijslag en arbeiders met kinderbijslag. Tot een indexcijfer voor de tweede groep komt hij door het indexcijfer van de eerste groep met de premie van de kinderbijslag onder aftrek van de administratiekosten te verhogen. Deze premie wordt echter niet alleen van het loon van de arbeiders met kinderen geheven, doch van alle arbeiders. Om tot het gemiddelde percentage voor de arbeiders met kinderen te komen, zou men de verdeling tussen beide groepen moeten kennen. Aan de hand van deze verdeling zou men dan het percentage voor de arbeiders met kinderen kunnen vaststellen, dat uiteraard hoger zou zijn dan het percentage van de premie voor de kinderbijslag.

Wij achten de door ons in navolging van de berekening in „Mededelingen” van het Centraal Sociaal Werkgeversverbond³⁾ gekozen methode om de stijging van het arbeidersinkomen bij verschillende gezinsgrootte te berekenen dan ook beter. Men vermijdt hierdoor het verkrijgen van gemiddelde cijfers, die geen helder beeld van de verschillen tussen de onderscheiden groepen geven.

Vervolgen wij nu de reeks, die wij in ons artikel van 16 November 1949 gaven, dan komen wij tot de in tabel II, op blz. 833 weergegeven resultaten.

Zouden wij van het door Dr Van Dierendonck gebruikte indexcijfer voor de kosten van levensonderhoud uitgaan, dan zouden de resultaten zijn als in tabel III is weergegeven.

Houden wij nu verder de door ons als juist aangemerkte methode aan, dan blijkt uit bovenstaande gegevens, dat onze conclusie in ons artikel van 16 November 1949, dat van een algemene verhoging van het levenspeil van de industrie-arbeiders geen sprake is, niet alleen ongewijzigd van kracht is, maar dat de sedertdien verschenen cijfers er op wijzen, dat steeds groter groepen beneden het levenspeil van 1939 worden teruggedrukt. De drang naar loonsverhoging wordt hierdoor voldoende verklaard.

Daarmede is echter niet aangetoond, dat het economisch mogelijk is aan deze eisen tot loonsverhoging te voldoen.

³⁾ Zie „Koopkracht van de lonen en de levensstandaard der arbeidersgezinnen”, „Mededelingen”, 15 September 1949.

¹⁾ Dr A. A. van Rhijn, „Economisch-Statistische Berichten”, 13 September 1950.

²⁾ Zie „Economisch-Statistische Berichten”, d.d. 20 September 1950.

TABEL I.

Indexcijfers gemiddelde reële weekinkomsten mannelijke meerderjarige industriële- en landarbeiders.

(1938/39 = 100)

	Alle industrie-arbeiders								Grote steden								land-arbeiders
	gesch.		geoeff.		ongesch.		totaal		gesch.		geoeff.		ongesch.		totaal		
	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	
Sept./Oct. 1946	89	91	95	97	102	104	94	96	81	82	86	87	88	89	83	85	123
Sept./Oct. 1947	93	98	100	105	107	112	99	104	84	88	90	94	92	96	87	91	123
Sept./Oct. 1948	94	99	101	106	107	113	99	104	84	89	90	94	93	99	97	92	125
Sept./Oct. 1949	92	98	99	105	106	112	97	103	82	88	88	93	90	96	85	90	127
Juni 1950 ¹⁾	87	92	93	99	100	106	92	97	78	83	83	88	85	90	80	85	120

a) arbeiders zonder kinderbijslag.

b) arbeiders met kinderbijslag.

¹⁾ Voor de berekening van het indexcijfer in Juni 1950 is aangenomen, dat de uurverdiensten van de arbeiders in de periode September/October 1949—Juni 1950 met hetzelfde percentage zijn toegenomen als de regelingslonen.

TABEL II.

Vergelijking reële loonpeil 1949/1950 van industrie-arbeiders (1939=100).

	Gezinnen zonder kinderen		Gezinnen 1 kind		Gezinnen 2 kinderen		Gezinnen 3 kinderen	
	Sept./Oct. '49	Juni '50	Sept./Oct. '49	Juni '50	Sept./Oct. '49	Juni '50	Sept./Oct. '49	Juni '50
<i>Gehele land</i>								
Gemiddeld	98	92 ¹⁾	102	96	107	101	112	105
Geschoolden	92	86	96	90	100	94	105	98
Geoefenden	99	92	103	97	109	102	114	107
Ongeschoolden	107	100	111	105	118	110	123	116
<i>Grote steden</i>								
Gemiddeld	85	80	88	83	93	87	97	90
Geschoolden	82	76	85	80	89	83	93	87
Geoefenden	88	83	92	86	96	90	101	95
Ongeschoolden	90	85	95	89	100	93	104	97

¹⁾ Voor Juni 1950 is wederom aangenomen, dat de uurverdiensten in de periode September/October 1949—Juni 1950 met hetzelfde percentage zijn gestegen als de regelingslonen.

TABEL III.

	Gezinnen zonder kinderen		Gezinnen 1 kind		Gezinnen 2 kinderen		Gezinnen 3 kinderen	
	Sept./Oct. '49	Juni '50	Sept./Oct. '49	Juni '50	Sept./Oct. '49	Juni '50	Sept./Oct. '49	Juni '50
<i>Gehele land</i>								
Gemiddeld	101	96	106	100	111	105	116	110
Geschoolden	95	90	99	94	104	98	108	102
Geoefenden	102	97	107	101	113	106	118	111
Ongeschoolden	110	104	115	110	122	115	128	121
<i>Grote steden</i>								
Gemiddeld	87	83	91	87	96	91	100	94
Geschoolden	85	79	88	83	92	87	96	90
Geoefenden	91	86	95	90	99	94	104	99
Ongeschoolden	93	89	98	93	103	97	108	101

Men mag zelfs spreken van een vrij algemene opvatting, dat een verhoging van het reële loonpeil misschien sociaal gerechtvaardigd is, maar helaas economisch onmogelijk. Twee argumenten spelen hierbij een belangrijke rol. In de eerste plaats wijzen de cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek met betrekking tot de arbeidsproductiviteit uit, dat deze nog aanzienlijk achterblijft bij 1938. Het laatst bekende indexcijfer, voor het tweede kwartaal van 1950, bedraagt 92⁴⁾. Dr. H. D. Nijhuis heeft in „Economisch-Statistische Berichten”⁵⁾ aangevoerd, dat het door het C.B.S. gepubliceerde indexcijfer voor de arbeidsproductiviteit wel zeer ruw berekend is, zodat de waarde in twijfel kan worden getrokken⁶⁾. Bovendien wordt vaak vergeten, dat de werkloosheid sedert 1938 van ca 12 pCt tot 2 pCt is gedaald. Uitgaande van de cijfers van het C.B.S. moet men dus vaststellen, dat weliswaar 88 pCt van de arbeiders hun productieresultaat met 8 pCt zag dalen (van 100 op 92), doch 10 pCt zag hun productieresultaat van 0 tot 92 stijgen. Dat betekent, dat het productieresultaat per arbeider (werkenden en werklozen tezamen) nog iets toenam. Wanneer wij spreken van het productieresultaat van de arbeider, wil dat niet zeggen, dat wij van oordeel zijn, dat de hoogte van het productieresultaat in de eerste plaats afhangt van de individuele prestatie van de arbeider. Wij zijn veeleer van oordeel, dat in het bijzonder in de industrie de arbeider dat resultaat in positieve zin slechts in geringe mate kan beïnvloeden. Verbetering van de organisatie in de ondernemingen is in de eerste plaats nodig en daarvoor ligt de voornaamste verantwoordelijkheid bij de werkgevers.

Wel is van belang, dat Nederland in voldoende mate over geschoolde arbeidskrachten beschikt. De prikkel tot scholing is echter sedert 1939 aanmerkelijk afgenomen, omdat het loonverschil tussen geschoolden en ongeschool-

den veel kleiner is geworden. Dat brengt zelfs mede, dat de geschoolde arbeider in de grote stad een veel lager levenspeil heeft dan in 1939. Wij menen, dat men zich van dit feit niet kan afmaken met de opmerking, dat deze groep in 1939 in relatie met de omstandigheden verkeerde. Op zichzelf achten wij de verschuivingen in de verdeling van het inkomen binnen de werknemersgroep uit sociaal gezichtspunt gewenst. Wij merken hierbij op, dat er in de jaren dertig grote groepen arbeiders waren, wij denken o.a. aan de land- en textielarbeiders, wier levenspeil absoluut onvoldoende was in het raam van de totale Nederlandse welvaart. Te veel wordt wel vergeten, dat deze groepen het gemiddelde reële loonpeil ten opzichte van 1939 in sterke mate in gunstige zin beïnvloeden. Het gemiddelde reële loonpeil geeft hierdoor een vals beeld van het absolute welvaartspeil van de Nederlandse werknemers. Men kan de op zichzelf noodzakelijke verhoging van de prikkel tot scholing op de duur toch moeilijk afwijzen met het argument, dat de in 1939 onderbetaalde arbeiders thans een behoorlijk loon ontvangen. Toch leidt het te uitsluitend gebruik maken van gemiddelden tot soortgelijke conclusies.

Het tweede argument, dat voor daling van het reële loonpeil wordt aangevoerd, is, dat Nederland thans voor de noodzakelijkheid staat een groot deel van zijn nationale inkomen aan investeringen te besteden. Dr. Holtrop heeft dit punt in October 1949 in een heldere analyse uiteengezet⁷⁾. Sindsdien zijn daar de eisen ten aanzien van de herbewapening nog bijgekomen. Wanneer wij tot een sluitende betalingsbalans willen komen, de toekomstige werkgelegenheid door uitbreiding van ons productie-apparaat willen verzekeren en aan onze verplichtingen in het raam van het Noord-Atlantische Verdrag voldoen, dan dient het consumptiepeil omlaag te gaan. En waar de arbeiders ten opzichte van 1939 hun consumptie gemiddeld nauwelijks hebben zien dalen is verhoging van het reële loonpeil weliswaar sociaal ongewenst, doch economisch helaas onvermijdelijk. Daartegenover stellen wij, dat de genoemde doeleinden in de eerste plaats door productieverhoging moeten worden bereikt en ook kunnen worden bereikt. Over het feit, dat productieverhoging primair is, bestaat in het algemeen overeenstemming; over de mogelijkheid langs de weg van productieverhoging tot een voldoende resultaat te komen bestaat verschil van mening. Dr. Van Dierendonck vergist zich echter, wanneer hij schrijft, dat de verhoging van het levenspeil in de periode 1948—September 1949 doelbewust is aanvaard. Misschien door het Ministerie van Sociale Zaken, maar in ieder geval niet door de arbeidersvakcentrales. Wij citeren hiervoor de brochure: „Levenspeil, productie en arbeidsproductiviteit”, uitgegeven door het N.V.V.⁸⁾: „Concluderend is het N.V.V. van oordeel, dat een politiek van consumptiebeperking, te verkrijgen door prijsverhoging zonder evenredige inkomensverhoging voor de arbeidersgroep, dient te worden afgewezen”.

Inmiddels is het van belang na te gaan, hoe het met het consumptiepeil van het Nederlandse volk in het algemeen staat. Zou namelijk blijken, dat het consumptiepeil van het Nederlandse volk in het algemeen sterk was gedaald ten opzichte van 1938/1939, en dat van de arbeider nagenoeg gelijk gebleven, dan zou dit de argumenten voor een daling van het reële loonpeil in aanzienlijke mate versterken. Ook dan zou echter de vraag over blijven, of de inkomensverdeling van 1938/1939 aan redelijke normen voldeed. Wanneer zou kunnen worden aangevoerd, dat het levenspeil van de arbeiders of bepaalde groepen van arbeiders in 1938/1939 in het raam van de algemene Nederlandse welvaart onevenredig laag was, dan zou men tegen een verhoging van het levenspeil van deze groepen ten laste van andere groepen moeilijk bezwaar kunnen maken. Nu bleek reeds, dat een berekening van het reële inkomen

⁴⁾ Statistisch Bulletin van het C.B.S., Jrg. 1950 no. 87.

⁵⁾ Zie „Economisch-Statistische Berichten” van 30 Augustus 1950.

⁶⁾ Vgl. ook het artikel van Dr. H. Rijken van Olst: „Over het gebruik van indexcijfers” in „Economisch-Statistische Berichten” van 11 October 1950.

⁷⁾ Zie „De Economist” van October 1949.

⁸⁾ „Levenspeil, productie en arbeidsproductiviteit”, blz. 36.

van de arbeiders op een smalle basis berust; nog moeilijker is het aan de hand van de beschikbare statistische gegevens tot een betrouwbare schatting voor de overige groepen te komen. Wij hebben een poging tot een ruwe benadering gedaan.

Bij de werknemers zouden wij drie groepen willen onderscheiden: de industrie-arbeiders, de landarbeiders en de employé's. Omtrent het reële loonpeil van de industrie-arbeiders gaven wij hierboven gedifferentieerde cijfers. Zij tonen aan, dat bij grote verschillen tussen de groepen het loonpeil gemiddeld 3 pCt lager ligt dan in 1938; de landarbeiders zagen hun reële loonpeil zonder twijfel stijgen. Dr Van Dierendonck berekent voor Juni 1950 22 pCt. Wij kwamen in een studie voor de Benelux-vakcentrallen voor gezinnen zonder kinderen, met 1 kind, twee kinderen en drie kinderen respectievelijk tot 21, 35, 46 en 57 pCt⁹⁾. Daar staat tegenover, dat de salarissen van de employé's sedert 1939 aan koopkracht hebben ingeboet. Het Centraal Sociaal Werkgeversverbond heeft getracht deze achteruitgang te berekenen. Het resultaat was, dat de achteruitgang van 30 tot 57 pCt varieerde¹⁰⁾. Het ging in deze berekening echter om de hoger gesalarieerden. Wij menen, dat wij, de lagere groepen medege-rekend, met een schatting van een gemiddelde achteruitgang van 20 pCt van het reële inkomenspeil van deze groep aan de lage kant zijn. Binnen de werknemersgroep zien wij dus een geringe daling voor de industriële arbeiders met een sterke differentiatie binnen deze groep, een sterke (op zichzelf gerechtvaardigde) stijging bij de landarbeiders en een sterke daling bij de employé's. Daar moet aan worden toegevoegd, dat de in 1938/1939 werkloze arbeiders, die nu aan het werk zijn, hun inkomenspeil eveneens belangrijk hebben zien stijgen. Wij schatten met ongeveer 40 pCt. Het aantal landarbeiders bedraagt volgens de beroepstelling 1947 bijna 10 pCt van het aantal werknemers in loondienst. Het aantal employé's bijna 30 pCt, de overige arbeiders kunnen wat loonpeil betreft wel met de industrie-arbeiders gelijk worden gesteld. Het werkloosheidspercentage is met ongeveer 10 gedaald. Tegenover een stijging van het reële loonpeil bij circa 20 pCt van de werknemersgroep met circa 40 pCt staat een daling met 20 pCt bij 30 pCt van de werknemers en een daling van ongeveer 3 pCt bij 50 pCt. Hoewel er dus grote verschuivingen binnen de werknemersgroep zijn te constateren kan met enig voorbehoud worden vastgesteld, dat het gemiddelde reële inkomen binnen de werknemersgroep sedert 1938/1939 niet belangrijk is gewijzigd.

Het reële nationale inkomen per hoofd der bevolking was in 1949 echter 10 pCt hoger dan in 1938¹¹⁾. En reeds nu staat wel vast, dat het in 1950 nog hoger zal zijn. Daarboven komt dan nog wat aan buitenlandse hulp beschikbaar is. Wij concluderen dus, dat de overige groepen van het Nederlandse volk hun inkomenspeil in vergelijking met 1938/1939 in veel sterker mate hebben zien stijgen dan de werknemers. Nu kan men stellen, dat het hier juist om de groepen gaat, die over fondsen voor investeringen moeten kunnen beschikken. Ook wanneer men, zoals wij, een verschuiving van de vermogensvorming van particulieren naar gemeenschapsorganen voorstaat, moet men erkennen, dat binnen de tegenwoordige politieke en maatschappelijke verhoudingen die particuliere investeringen ook voor de werknemersgroep van grote betekenis zijn, omdat zij de toekomstige werkgelegenheid moeten verzekeren. Men zou dus het consumptiepeil per hoofd van de bevolking tegenover het consumptiepeil per werknemer moeten stellen. Een consumptie-index ten opzichte van 1938 is echter niet beschikbaar. Een aan-

wijzing vindt men in de studie van C. A. Oomens „Het reële nationale inkomen van Nederland”¹²⁾.

Deze studie bevat cijfers voor 1948. Voor dat jaar werd berekend, dat de consumptie 87 was tegenover 1938 81. Dat betekent dus een stijging van ongeveer 7½ pCt. Sedertdien is de consumptie volgens de wel-beschikbare na-oorlogse indexcijfers met ongeveer 3 pCt gedaald¹³⁾. Dat zou dus betekenen, dat de consumptie per hoofd der bevolking thans ongeveer 5 pCt hoger is dan in 1938. Daartegenover staat, dat het reële inkomen per werknemer ongeveer, gelijk is gebleven. Dat inkomen wordt niet geheel aan consumptie besteed. Men zou dus moeten na-gaan in hoeverre de verhouding besparingen-consumptie sedert 1938/39 bij het arbeidersinkomen is gewijzigd. Wij hebben dit moeten verwaarlozen en een ongewijzigde verhouding moeten aannemen. Men kan aannemen, dat 60 pCt van de beroepsbevolking uit werknemers in loon-dienst bestaat. Die 5 pCt consumptie boven het vooroor-logse peil wordt dus door 40 pCt van de beroepsbevolking verkregen. Dat is voor deze groep een vooruitgang ten opzichte van 1939 van meer dan 10 pCt. Het is dus duidel-ijk, dat indien deze inderdaad ruwe berekening geen al te grove fouten bevat, men bij de overwegingen, of het consumptiepeil in Nederland omlaag moet, zijn beschou-wingen niet tot de werknemersgroep kan beperken.

Ook hier stellen wij uitdrukkelijk, dat de verdeling in 1938 voor ons niet alleen maatgevend is. Bij de overige bevolkingsgroepen zijn er, wier sociale positie in 1938/39 eveneens onhoudbaar was. Wij noemen de kleine boeren en sommige groepen uit de handeldrijvende middenstand. Wij noemen bovenal de ouden van dagen en de trekkers van sociale renten. Maar de kwantitatieve invloed van de laatstgenoemde groepen op de verdeling van het nationale inkomen is niet groot. Het spreekt dan ook wel vanzelf, dat deze stijging van de consumptie bij de overige bevolkingsgroepen, waarover in het algemeen nauwelijks gesproken wordt, omdat geen nauwkeurige statistische cijfers bekend zijn, de bereidheid van de werknemers en hun vakbeweging om een verlagend van het reële loonpeil te aanvaarden, bepaald niet groter maakt.

Beschouwen wij tenslotte de ontwikkeling sedert 1946. Sedert 1946 is het reële loonpeil zowel van de industri-als van de landarbeiders niet gestegen. Het reële nationale inkomen per hoofd der bevolking is van 84 tot 110 (1938 = 100) toegenomen¹⁴⁾, dat is met ruim 30 pCt. Wij verliezen niet uit het oog, dat deze stijging noodzakelijk was om het aanzienlijke tekort op de betalingsbalans te verminderen. Daarnaast steeg echter het consumptiepeil van 85 in 1946 tot 105 in 1949 (1947 = 100)¹⁵⁾, dat is met ruim 20 pCt. De tegenstellingen tussen de werknemers en de overige bevolkingsgroepen zijn dus sedert 1946 zeer aanmerkelijk toegenomen. En de vergroting van het reële inkomen is bij die overige bevolkingsgroepen niet alleen gebruikt om investeringen te financieren, maar eveneens voor een zeer belangrijke stijging van de con-sumptie. Deze feiten worden bevestigd door de cijfers omtrent de verdeling van het nationale inkomen tussen de werknemers en de overige bevolkingsgroepen. Het aandeel van de werknemers is van 58 tot 52 pCt afgenomen, dat van de overige bevolkingsgroepen van 42 tot 48 pCt toegenomen¹⁶⁾.

Waar dus van een belangrijke verschuiving van de wel-vaart van de werknemersgroepen naar de overige bevolkingsgroepen sprake is, bestaat het grote gevaar, dat de sociale vrede verstoerd zal worden. Een daling van het consumptiepeil, beperkt tot de werknemers, biedt in deze situatie geen oplossing en zal voor deze groep onaanvaard-

⁹⁾ Zie prae-adviezen voor de Benelux-Studie-Conferentie. Uitg. N.V.V. 1950, blz. 148/149.

¹⁰⁾ Zie „Mededelingen”, Orgaan Centraal Sociaal Werkgevers-Verbond, 15 October 1949.

¹¹⁾ Statistisch Bulletin van het C.B.S., Jrg. 1950, no. 37.

¹²⁾ Zie „Statistische en Econometrische Onderzoekingen”, Jrg. 4, no. 1, Maart 1949. Uitgave C.B.S., blz. 20.

¹³⁾ Statistisch Bulletin van het C.B.S., Jrg. 1950, no. 37.

¹⁴⁾ Zie Statistisch Bulletin van het C.B.S., Jrg. 1950, no. 37.

¹⁵⁾ Zie Statistisch Bulletin van het C.B.S., Jrg. 1950, no. 37.

¹⁶⁾ Zie „Handelingen” Tweede Kamer, Zittingsperiode 1950/1951, blz. 117.

baar zijn. Productieverhoging verdient de voorkeur. Is daling van het consumptiepeil onvermijdelijk, dan zal een samenstel van maatregelen moeten worden genomen, waardoor die consumptiedaling in de eerste plaats die groepen zal treffen, wier consumptieniveau sedert 1946 onverenigbaar is gestegen.

Amsterdam.

D. ROEMERS.

EEN GROTE STAKING IN DE OVERJARIGE CULTURES EN DE TABAK OP JAVA.

Inleiding.

„Het grootste arbeidsconflict in Zuid-Oost-Azië na de tweede wereldoorlog” hebben sommige waarnemers de omvangrijke staking genoemd, die met ingang van 20 Augustus 1950 door de vakvereniging „Sarbupri” op alle rubber-, thee-, kina-, koffie-, cacao- en tabaksondernemingen van Java werd geproclameerd, nadat de onderhandelingen over arbeidsvoorwaarden met het Algemeen Landbouw Syndicaat, en de Bond van Eigenaren van Besoekische Tabaksondernemingen (BEBTO) waren vastgelopen¹⁾. Zeker is wel, dat deze staking, die vier weken duurde en volgens de vakbond 700.000 arbeiders betrof (een moeilijk controleerbaar cijfer), de ernstigste is die Indonesië tot dusver heeft gekend.

Met het schrijven van dit artikel beogen wij twee-erlei. Ten eerste: de dynamische toestand, waarin Indonesië verkeert, maakt het gewenst van tijd tot tijd een „balans van feiten” op te maken, waaraan de latere ontwikkeling kan worden getoetst. In het navolgende aantal feiten bijeengebracht over het arbeidsgeschil tussen Sarbupri en A.L.S. tot het ogenblik, waarop de staking door een voorlopig accord werd beëindigd. Ten tweede: hoewel het, midden in de actualiteit staande, moeilijk is tot een juiste waardering der feiten en een verantwoorde toekomstverwachting te komen, moet toch een poging in die richting worden gewaagd. „Theories without facts may be barren, but facts without theories are meaningless”²⁾. Waar echter in het artikel commentaar op de feiten wordt gegeven, geschiedt dit voor risico van de schrijver. Het is heel goed mogelijk, dat verscheidene ondernemers bepaalde alineas niet voor hun rekening zouden willen nemen.

De partijen bij het conflict.

De Sarbupri (Sarekat Buruh Perkebunan Indonesia) is een vakvereniging van ondernemingsarbeiders in de overjarige cultures en de tabak — momenteel de enige, die zich in deze cultures aandient. Zij is volgens art. 2 van haar statuten (goedgekeurd in haar tweede congres, Mei 1950 te Soekaboemi), „gebaseerd op de revolutionaire klassestrijd”. Haar doel is „de bereiking van een op het beginsel van de sociale rechtvaardigheid gegronde maatschappij, in welke de productiemiddelen zich bevinden in handen van de maatschappij zelve en in welke uitbuiting van de menselijke arbeidskracht door andere mensen niet bestaat” (art. 3). Ter bereiking van dit doel streeft het *hoofdbestuur* van de Sarbupri in het bijzonder naar de totstandkoming van collectieve arbeidsovereenkomsten (overeenkomsten met lokale Sarbupri-afdelingen worden niet erkend). Zij is officieel niet gelieerd met enige politieke partij. In Indonesië zijn vakbeweging en politiek echter vaak niet te scheidén. Over de werkwijze vermelden de statuten: „... elke maatregel wordt slechts genomen nadat op ongedwongen en democratische wijze onderlinge gedachtenwisseling heeft plaats gehad” (art. 5 sub b). Gezien de wijze,

¹⁾ Hoewel de BEBTO een werkzaam aandeel in de onderhandelingen heeft gehad, kan voor het doel van dit artikel de ondernemersgroep als één geheel worden beschouwd. Men gelieve dus te bedenken, dat de BEBTO in dit geschil met het A.L.S. was gelieerd.

²⁾ Kenneth E. Boulding: „Economic Analysis” revised edition, 1948, blz. 5.

waarop rondreizende Sarbupri-vertegenwoordigers veelal een werkwillige ondernemingsbevolking tot staking aanzetten, moet deze zinsnede voorshands meer beschouwd worden als een ideaal, dat de Sarbupri voor ogen staat, dan als de omschrijving van een feitelijke toestand.

Over het Algemeen Landbouw Syndicaat kunnen wij kort zijn, daar Drs J. B. van der Kamp onlangs in dit blad aan deze organisatie een artikel heeft gewijd³⁾. Het is een vereniging van eigenaren van rubber-, thee-, kina-, koffie- en cacao-ondernemingen in Java en Zuid- en West-Sumatra. Vermeld moet worden, dat het A.L.S. niet de bevoegdheid bezit besluiten te nemen, die de leden binden (uitgezonderd uiteraard beslissingen het verenigingsleven betreffende). Het A.L.S. kan nooit meer doen dan een bepaalde gedragslijn aan zijn leden dringend aanbevelen. Zo bezien zou bij een overeenkomst inzake de arbeidsvoorwaarden tussen het A.L.S. en de Sarbupri de laatste het meeste risico lopen, dat het overeengekomene door de wederpartij niet wordt nageleefd. De practijk leert het omgekeerde. Toen op 15 Augustus jl. de besprekingen tussen het A.L.S. en de Sarbupri begonnen, bestond voor een gedeelte van het A.L.S.-gebied (Kediri) reeds een overeenkomst inzake de arbeidsvoorwaarden, die van 6 April 1950 dateerde en tot het eind van het jaar geldig zou zijn. Niettemin werd ook dit areaal in de besprekingen en — toen deze op 18 Augustus jl. vastliepen — in de staking betrokken. In het Palembangse gebeurde iets dergelijks: ook daar bestond een overeenkomst inzake de arbeidsvoorwaarden met de Sarbupri die tot ultimo 1950 zou duren en ook daar werd gestaakt, hoewel de A.L.S.-Sarbupri-onderhandelingen, die op 18 Augustus jl. onderbroken werden, alleen op Java betrekking hadden.

De verklaring van dit verschijnsel is uiteraard, dat de snelle ontwikkeling, die Indonesië in vele opzichten doormaakt, zich nog niet ten volle over de in het economisch leven gebruikelijke moraal heeft uitgebreid. Het besef, dat men voor de duur van een overeenkomst aan de bepalingen daarvan gebonden is, ook indien de omstandigheden waaronder men haar heeft gesloten veranderen, heeft in de Indonesische vakbeweging nog onvoldoende wortel geschoten. De pessimist zal hierin een bewijs van de superioriteit der Westerse moraal zien en voor het moment heeft hij gelijk. Het is echter goed bij de beoordeling van dergelijke verschijnselen de historische ontwikkeling niet uit het oog te verliezen. Prof. Dr J. Huizinga beschrijft ergens mindervaardige practijken in de uitgeverij in de 16de eeuw, toen de boekdrukkunst in de kinderschoenen stond en lanceert de opmerking: „Men moet bij dit alles in het oog houden, dat de uitgeverij destijds nog een geheel nieuw economisch verschijnsel was, en dat nieuwe bedrijvsvormen en -betrekkingen zich plegen te kenmerken door onvastheid, verwardheid en gebrek aan een vaste beroepsmoraal”⁴⁾. De analogie met de nieuwe vakbeweging in Indonesië ligt voor de hand. De snelheid, waarmede zij zich heeft ontwikkeld en de mate, waarin bijv. de Westerse onderhandelingstechniek reeds is doorgedrongen, opent echter de mogelijkheid, dat de Indonesische vakbeweging ook wat de naleving van gesloten overeenkomsten betreft, zich tot internationaal niveau zal weten op te werken.

De eisen van de Sarbupri.

Alvorens de inhoud van het geschil te bespreken, zullen wij een beknopt overzicht van de eisen van de vakvereniging, zoals zij op 29 Juni jl., dus enige weken voordat de onderhandelingen begonnen, aan het A.L.S. werden voorgelegd. Voorop stond de erkenning van de Sarbupri als enige vakvereniging van arbeiders in dienst van landbouwondernemingen. Haar activiteit mocht niet worden belemmerd, met andere vakverenigingen mochten de

³⁾ Zie: „De bedrijfsorganisatie der overjarige cultures in Indonesië” in „E.-S.B.” van 19 Juli 1950, blz. 580 e.v.

⁴⁾ Prof. Dr. J. Huizinga: „Erasmus”, 4de druk, 1947, blz. 87.

onderhavige werkgevers geen contact opnemen, aanstelling en ontslag van personeel zou voorafgaand overleg met de Sarbupri eisen, arbeiders moesten in de gelegenheden worden gesteld voor de vakverening te werken. Vervolgens kwam de vaststelling van minimumlonen. Voor Java werd een minimum dagloon voor ongeschoolde arbeiders van Roepia 3,50 en (voor maandgelders) een minimum maandloon van Rp 130 geëist. Voor nachtarbeid, overwerk en arbeid op vrije dagen werden gespecificeerde toeslagen verlangd.

Ben belangrijk onderdeel der arbeidsvoorwaarden in de Indonesische sfeer is, behalve vrij wonen etc. voor in gezetenen, de verstrekking van levensbenodigdheden door de onderneming, die vaak beneden kostprijs geschiedde. Het Sarbupri-programma bevatte op dit punt een aantal eisen.

De overige verlangens droegen een algemeen karakter en hadden betrekking op oudendagsvoorziening, gezondheidszorg, woongelegenheden, zuigelingenbewaarplaatsen, lebaranverstrekkingen en winstdeling. Het typeert de neiging om van de werkgever de vervulling van alle sociale idealen te verwachten, dat onder de desiderata ook de bestrijding van analfabetisme, van rasdiscriminatie en de verzekering van vrijheid van godsdienst zijn opgenomen, onderwerpen die bepaald meer op het gebied van de wetgever dan van de werkgever liggen.

Het verloop der onderhandelingen.

De besprekingen, die op 15 Augustus jl. begonnen, werden in afstemming van wederzijds begrip gevoerd en lieten zich aanvankelijk gunstig aanzien. Beide partijen kwamen tot het inzicht, dat de hierboven genoemde algemene eisen (oudendagsvoorziening enz.) in ruimer verband behandeld moesten worden en nadere bestudering zouden behoeven. Ook over de toeslagen voor verschillende soorten van overwerk en over de distributie van levensbehoeften werd overeenstemming bereikt. De erkenning van de Sarbupri werd in die voege geregeld, dat ondernemers haar als enige op het gebied der overjarige cultures en tabak zullen aanmerken; zolang de Regering geen andere heeft erkend.

De twistappel bleek, zoals te verwachten was, de vaststelling der minimumlonen voor ongeschoolde arbeid te zijn. Weliswaar is slechts een kleine groep van ondernemingsarbeiders (misschien 10 pCt) hierbij rechtstreeks betrokken, doch het ligt voor de hand, dat het minimumloon grote invloed heeft op het loonpeil in het algemeen. De vakvereniging bleek aan hoge bedragen te willen vasthouden. Het A.L.S. kwam daarop met een interimvoorstel: aangeboden werd een loon van Rp 2,25 voor West-Java en Rp 2 voor Midden- en Oost-Java, waar de kosten van levensonderhoud door de traditioneel lagere rijstprijs minder hoog zijn. Op deze basis werd een rationele bedrijfs-exploitatie mogelijk geacht. De nieuwe lonen zouden op 15 Augustus jl. ingaan en indien verdere onderhandelingen tot een hoger loon zouden leiden, zou dit eveneens met terugwerkende kracht tot 15 Augustus 1950 worden ingevoerd. Gemiddeld betekenden de geboden lonen, vergeleken met de gangbare, een verhoging van 30 pCt.

Het is niet uitgesloten, dat dit voorstel kans van slagen had, doch op dat ogenblik kwam er een kink in de kabel.

Kort voor en gedeeltelijk gelijktijdig met de onderhandelingen tussen Sarbupri en A.L.S. (Pusat Besprekungan Negara — de vroegere Gouvernements Landbouwbedrijven). De laatste eindigden met de vaststelling van een minimum dagloon van Rp 3, vermeerderd met een betaling voor de vrije Zondag overeenkomend met $\frac{1}{7}$ van het loon verdiend in de voorafgaande zes dagen (indien de arbeider zijn dagen uitkomt, dus Rp 2,57 voor de vrije Zondag).

Uitlatingen van officiële woordvoerders tegenover de pers wekken de indruk, dat bij de Regering, toen zij deze lonen toezegde, het sociaal wenselijke sterker heeft meege-sproken dan het economisch uitvoerbare. De (toenmalige)

Minister van Arbeid achtte het zelfs mogelijk „dat het Ministerie van Economische Zaken bij het vaststellen van het loon van Rp 3 een keant is...“⁵⁾. De Directeur-Generaal van Landbouw en Visserij legde er de nadruk op, dat het P.P.N.-loon voorlopig als proef was vastgesteld voor een termijn van drie maanden. „In deze periode zal blijken, of dit loon al dan niet een economische exploitatie van de ondernemingen mogelijk maakt“. Deze autoriteit stelde tevens in het licht, dat de positie der staatsondernemingen veel gunstiger was dan die der particuliere (vooral de kleine), door de verscheidenheid van verbouwde producten en het groter aantal ondernemingen.

Het mocht alles evenwel niet baten. De vakvereniging zag in het P.P.N.-accord de bevestiging van de redelijkheid van haar eisen — inmiddels voor het A.L.S. geformeerd als een minimum dagloon van Rp 3,25 voor West-Java en Rp 2,75 voor Midden- en Oost-Java — en proclameerde met ingang van 20 Augustus jl. een (overigens reeds vóór het begin der onderhandelingen per die datum aangekondigde) staking in de overjarige cultures en de tabak. Een regeringsbesluit van beperkte strekking had aldus consequenties voor een veel groter terrein dan de Overheid beoogde te bestrijken.

De staking.

Door de activiteit van een kleine, radicale minderheid is de staking voor de vakvereniging een succes geworden. Hier en daar heeft men op de ondernemingen gewoondelijk het effect van deze activiteit onderschat. De arbeiders en soms ook de lokale Sarbupri-besturen toonden immers weinig lust tot staken. Typend is, dat in onrustige gebieden, waar de politie vond dat zij met de onveiligheid al genoeg te stellen had en de Sarbupri-vertegenwoordigers derhalve niet toestonden aan ondernemingen te bezoeken, meestal geen staking uitbrak. In andere gevallen ging de ondernemingsbevolking na een korte „sympathiestaking“ weer aan het werk en, was een (soms herhaald) bezoek van Sarbupri-agenten nodig om de arbeiders er toe te brengen, de orders uit Djakarta op te volgen. Waar geen overlast te duchten viel, zoals op buitenafdelingen, werd nogal eens doorgewerkt.

In het Buitenzorgse legden naar schatting 15.000 van de 25.000 ondernemingsarbeiders het werk neer. Ook in Bantam en Tjiandjoer bleef een aantal ondernemingen aan de gang. Over het geheel van Java ondernemen kon de staking dus niet algemeen genoemd worden, al was zij dit in vele streken, zoals het Soekaboemische, ongetwijfeld wel. Een aanwijzing voor de gezondheid der arbeiders zelf is de omvang der staking niet. Daarvoor waren te veel invloeden van buiten in het spel.

Over het algemeen is de staking ernstig en ordelijk verlopen, hetgeen tot op zekere hoogte ten faveure van de vakvereniging moet worden uitgelegd. Incidenten als de ontvoering van Indonesische stafemployé's onder wier leiding was doorgewerkt, behoren tot de uitzonderingen. Daden van sabotage — altijd een verleidelijk strijdmiddel wanneer een radicale minderheid tegenover een, in haar ogen „lauwe“ massa staat — zijn voor zover ons bekend slechts weinig voorgekomen. Laten wij hopen, dat dit niet alleen te danken was aan het gemak, waarmee de arbeiders te neerkomen van het overgemaakte, doch ook aan zelfbeperking van de drijvende figuren.

Van ondernemerszijde zag men weldra in, dat het conflict aspecten vertoonde, die met een loongeschil weinig te maken hadden. Wie met een paraplu gewapend is kan tegen een zwaardvechter weinig uitrichten en wie alleen economische argumenten in het veld kan brengen, staat vrij machteloos tegenover nationale sentimenten en politieke motieven. De eenheid van ondernemers tijdens het gehele conflict is verrassend, indien men bedenkt, dat het

⁵⁾ De Javabode, dd. 23 Augustus 1950. In dit interview noemde de Minister anderzijds de A.L.S.-lonen te laag.

'A.L.S. op dergelijke krachtproeven statutair, noch krachtens traditie berekend is.

De oplossing van het conflict.

De omvang en de aard der staking was zodanig, dat de Regering niet afzijdig kon blijven. Helaas was het kabinet-Hatta in die periode demissionair, waardoor informele contacten weinig resultaat opleverden. Op 6 September jl. kwam het kabinet-Natsir tot stand, dat zich aanstonds intensief met het geschil ging bemoeien. Inmiddels was wel gebleken; dat externe factoren in het geding waren, die op korte termijn toch niet in voor het bedrijfsleven gunstige zin zouden veranderen. De vakbeweging heeft de mogelijkheden, die daarin lagen opgesloten, ten volle weten te benutten, o.a. door te dreigen met een boycotactie en een algemene staking. Het kabinet, dat de vuurdoop in het parlement nog moest ondergaan, hechtte er uiteraard veel waarde aan, dat voordien het conflict beëindigd werd. Zo kwam op 15 September jl. een overeenkomst tot stand, die bijna alle verlangens der Sarbupri vervulde.

Het minimum dagloon voor ongeschoolde arbeiders werd vastgesteld op Rp 3 op basis van een 7-urige werkdag, of Rp 18 voor een 40-urige werkweek, met dien verstande, dat, indien de arbeider *uit eigen wil* niet gedurende 7 uren per dag werkt, hem een loon wordt uitbetaald evenredig met het aantal werkuren.

Voor de vrije Zondag ontvangt de arbeider Rp 2, tenzij hij uit eigen wil de 40-urige werkweek niet heeft volge maakt.

Over de stakingsdagen wordt aan de arbeider een som gelds uitbetaald, gelijk aan de helft van hetgeen hij zou hebben ontvangen indien hij had gewerkt.

Slotbeschouwing.

Het eerste wat de Nederlandse lezer zich zal afvragen is, of ondernemers een dergelijke loonsverhoging (vergeleken met de voorheen gangbare lonen. 50 pCt tot 100 pCt) zullen kunnen dragen. Wij zouden haast zeggen, dat ondernemers zich hetzelfde afvragen en beoogen daarmede geen boutade. De beantwoording van de vraag hangt immers gedeeltelijk af van de toekomstige wereldmarktpositie der verschillende producten, waaromtrent de ondernemer evenmin zekerheid heeft. Naar het zich laat aanzien zullen de door de Sarbupri bedongen arbeidsvoorwaarden tengevolge hebben, dat de inkrimping der kinacultuur zal worden verhaast, de laaglandthee in moeijeligheden zal komen, de hooglandthee *bij de huidige prijzen* nog wel kan draaien en de rubbercultuur eveneens. Uiteraard hangt ook veel af van de bijzondere positie der individuele onderneming. Koffie-ondernemingen, die veel van diefstal te lijden hebben, hetgeen helaas dikwijls het geval is (soms 50 pCt van de oogst), zullen wel met verlies werken door deze hoge lonen.

Het nieuwe loonniveau houdt een zware speculatie in op een o.a. door Korea opgezweept wereldmarktniveau; in zoverre is het gelukkig, dat de overeenkomst slechts tot ultimo 1950 duurt. Als het misloopt, zal de Regering toch wel moeten ingrijpen, hetzij door de stoot te geven tot loonsverlaging (bijv. door deze voor haar eigen P.P.N.-ondernemingen in te voeren), hetzij door verlaging van vennootschapsbelasting en/of uitvoerrechten, hetzij door producenten toe te staan, voor een groter percentage van het exportprovenu tegen de officiële koers buitenlandse valuta te kopen.

Een loonsverhoging als de onderhavige betekent uiteraard, dat een aantal ondernemingen actueel of potentieel (bij dalende opbrengstprijzen) onrendabel geworden is.

Behalve ondernemingen als totaliteit zullen ook bepaalde productie-eenheden niet langer rendabel en bepaalde productiemethoden niet langer efficiënt zijn. Om dit te kunnen constateren zal in vele gevallen een nauwkeuriger kostprijsberekening noodzakelijk zijn dan in het verleden gebruikelijk was. Het kwam voor, dat cultuurmaatschappijen meenden voor een onderneming geen rubberkostprijs

te kunnen berekenen als deze behalve rubber ook koffie en kapok verbouwde.

Hieruit blijkt dus, dat men het probleem van toerekening der indirecte kosten als onoplosbaar beschouwde! De recente „loonverschuiving” eist voor iedere onderneming een nauwlettend onderzoek naar productie-eenheden en -methoden, die niet meer rendren.

Voor de omringende bevolking betekent dit uiteraard, dat de onderneming minder arbeiders werk kan verschaffen. Ook om andere reden zal dit het geval zijn. Een groot deel van de in de bergcultures werkzame arbeiders zijn losse werkrachten. Zij komen op de onderneming werken als zij er lust toe gevoelen of er voordeel in zien, min of meer geregeld, dus niet elke dag en dan nog meestal niet voor een gehele dag (7 uur). Voor de bevolking heeft dit het voordeel, dat een strenge arbeidsdiscipline, die haar qua mentaliteit niet ligt, vermeden wordt, en dat eigen bezigheden kunnen worden verricht wanneer men daar meer baat van verwacht. Voor de onderneming heeft dit het nadeel, dat zij op ongelegen ogenblikken een tekort aan werkvolk kan hebben, doch overigens betekent het slechts, dat zij met een veel grotere groep arbeidskrachten in los-vaste relatie staat dan wanneer iedere arbeider elke dag (en dan 7 uur) zou werken.

In de toekomst zal dit anders worden. Wanneer de lonen hoog worden, zal de arbeidsproductiviteit moeten worden opgevoerd en dit eist een grotere arbeidsdiscipline. Men denke slechts aan het toppunt van arbeidsproductiviteit, de werkmans aan de lopende band, die bij wijze van spreken geen vinger mag verroeren op een andere manier dan de efficiency-expert heeft voorgeschreven. Een grote arbeidsdiscipline is uiteraard alleen te bereiken met vaste arbeidskrachten. Regering en vakvereniging drijven de ondernemingen dus naar nieuwe productiemethoden, waarbij zoveel mogelijk gewerkt wordt met vaste arbeiders, die 7 uur per dag werken. Dit is ook de enige basis, waarop sociale voorzieningen mogelijk zijn. Van ondernemerszijde behoeven o.i. tegen deze ontwikkeling geen principiële bezwaren te bestaan, al wordt weer eens een zware wissel getrokken op het leidend, anderszins weer. Of de bevolking echter allerwegen met deze verandering zal instemmen betwijfelen wij. Het is te hopen, dat deze consequenties van de ingeluide politiek de aandacht der Regering zal hebben, want de gevoelens der bevolking kunnen dóór haar evenmin veronachtzaamd worden als door ondernemers.

Hiermede komen wij op de positie van de ondernemer in een Indonesische maatschappij, waarin de vakbeweging stormenderhand haar intrede heeft gedaan. Wij zien deze in de sociale sector als uitermate zwak en baseren dit niet zozeer op het veelal onverantwoordelijk optreden van de jonge vakbeweging (die periode hebben andere landen in het verleden ook overleefd), maar op het ontbreken van een uit eigen kracht omhoog gekomen, levenskrachtige Indonesische ondernemersklasse. Hierdoor lopen in ieder arbeidsgeschil de nationale en de sociale sentimenten parallel. In de Indonesische samenleving ontbreekt een op ervaring gegrond inzicht, dat het niet zo heel eenvoudig is een samenspel van kostbare kapitaalgoederen en individualistische mensen *over een reeks van goede en slechte jaren* zodanig te beheren, dat het verkregen product meer opbrengt dan het kost.

Misschien is het ontbreken van dit inzicht oorzaak, dat vele ondernemers over regeringsinmenging in arbeidsgeschillen opvattingen koesteren, die o.i. te veel op teleurstellende ervaringen in het recente verleden zijn gebaseerd. In de iets verdere toekomst zal ongetwijfeld tripartite overleg in gevallen waarin een zwaar dreigt of is uitgebroken, als regel de meest bevredigende resultaten geven.

Onze redenering is als volgt: de Indonesische Regering staat, wat haar sentiment betreft, aan de zijde der Indonesische vakbeweging; de belangen van de Staat vallen echter voor een groot deel samen met die van ondernemers. De Indonesische Staat heeft er bijna evenveel belang bij,

dat de ondernemingen winst maken als de aandeelhouders. Hij strijkt immers aan vennootschapsbelasting 40 pCt van de winst op, nadat hij aan algemeen uitvoerrecht 8 pCt van de waarde heeft geïncasseerd⁶⁾, om te zwijgen van zijn inkomsten uit het ingenieuze deviezensysteem. Een Regering, die ernst maakt met de uitvoering van haar programma, zal zich niet kunnen veroorloven belangrijke bronnen van inkomsten te laten opdrogen⁷⁾. Derhalve zal op den duur regeringsinmenging in arbeidsgeschillen altijd een element van redelijkheid brengen, zij het misschien naar ondernemersopvatting niet in voldoende mate. Op het ogenblik verenigt een nationaal sentiment nog rijp en groen. De Overheid heeft, vooral wanneer wij hierin ook de lagere gezagsdragers betrekken, nog niet in alle geledingen het besef in de samenleving een aparte plaats in te nemen. Het is voorgekomen, dat assistent-wedana's tevens het voorzitterschap van plaatselijke Sarbupri-afdelingen bekleedden, hetgeen op de bevolking uiteraard de indruk moest maken, dat de staking door de Regering werd gesteund. Deze verschijnselen zijn, naar wij moeten hopen, van voorbijgaande aard. Het enige motief, op langere termijn bezien, om overheidsinmenging bij een arbeidsconflict af te wijzen, zou zijn, dat de Overheid ondernemers concessies min of meer kan afdwingen. Doch wie beweert, dat de vakvereniging dit niet kan?

Door de bijzondere positie, waarin ondernemers hier te lande verkeren, is het van grote betekenis dat zij hun eenheid weten te bewaren. Gelijkwaardige, doch in hun samenstellende onderdelen heterogene, arbeidsvoorwaarden zouden tot eindeloze disputen leiden. Indien alle ondernemers een zelfde standpunt innemen, wordt het aantal aanknopingspunten voor arbeidsgeschillen (met de daaraan verbonden kans op stakingen) sterk gereduceerd. En elke vermeden staking is winst, zowel voor ondernemers en arbeiders als voor de jonge Indonesische Staat.

Djakarta, September 1950.

H. C. BIJLEVELD.

⁶⁾ Het rubberuitvoerrecht wordt volgens een glidende schaal berekend en kan eventueel tot nul dalen. Voor andere producten opent de Algemeen Uitvoerrecht Ordonnantie 1949 de mogelijkheid van genele of gedeeltelijke vrijstelling, resp. teruggave van uitvoerrecht voor producten met een ongunstige marktpositie. Hierdoor kan men verband leggen tussen de rentabiliteit van de verschillende cultures als geheel bezien en de overheidsinkomsten uit uitvoerrechten. Overigens moeten de uitvoerrechten uiteraard tot de kosten worden gerekend.

⁷⁾ De vermeerdering van inkomsten uit loonbelasting (5 pCt) vormt slechts een klein tegenwicht.

EUROPESE BEVOLKINGSTRENDS EN DE NEDERLANDSE EXPORT.

Het is algemeen bekend, dat Nederland wat betreft de mate van zijn bevolkingsgroei een uitzonderingspositie inneemt ten opzichte van zijn omringende landen: hier een snelle bevolkingsgroei, daar een bijna stationnaire en binnen afzienbare tijd hier en daar een dalende bevolking.

In het kort geleden gepubliceerde „Economic Survey of Europe in 1949” door de E.C.E., zijn op dat punt duidelijke prognoses gepubliceerd. In dit overzicht wordt speciaal de ontwikkeling van de bevolking tussen 15 en 64 jaar gegeven van 1950 tot 1960; deze cijfers zijn tevens een goede aanwijzing, hoe het met de totale bevolkingstrends is gesteld.

De Nederlandse export is altijd voor het grootste deel naar de ons direct omringende landen gegaan, zodat de bevolkingstrends in die landen op de lange duur voor onze export van veel betekenis geacht moeten worden. De bevolkingsprognoses voor een aantal landen zijn als volgt (toeneming in procenten van 1950 tot 1960):

Denemarken	6,7	Zwitserland	2,4
Duitsland	5,2	Ver. Koninkrijk . .	0,9
Zweden	3,1	België	— 2,0
Noorwegen	2,9	Frankrijk	— 2,3

Ter vergelijking diene, dat het Nederlandse cijfer niet minder dan 10,7 bedraagt en daardoor slechts door dat van Roemenië, Polen en Joegoslavië wordt overtroffen.

Het is dus te verwachten, dat in de komende decennia de volkeren om ons heen — tevens onze belangrijkste afnemers en leveranciers! — in omvang stationnair zullen blijven of misschien soms afnemen door de daar bestaande lage geboortecijfers.

Door onze groeiende bevolking zal ons nationaal productievermogen — speciaal in de industriële sector — sneller toenemen dan in de ons omringende landen (aangenomen, dat de arbeidsproductiviteit overal ongeveer even snel blijft stijgen). Dit betekent tevens een toeneming van onze exportcapaciteit. Onze bevolkingsgroei vraagt anderzijds een toenemende invoer en dit eist wederom verhoogde export, tenzij deze trend van verhoogde invoer gecompenseerd zou worden door de verdere overgang van natuurlijke naar synthetische grondstoffen (bijv. van wol en katoen naar synthetische vezels). Er bestaat een duidelijke tendentie naar meer synthetische grondstoffen, doch dit wil nog niet zeggen, dat zij voldoende is om de noodzaak van meerdere import — in verband met onze bevolkingsgroei — geheel te kunnen compenseren.

De conclusie kan voorlopig luiden, dat alleen reeds door het stationnaire of dalende bevolkingscijfer in de ons omringende landen — ook Duitsland zal wellicht na 1960 zijn aanwas verder zien verminderen — onze exportmogelijkheden in deze landen relatief t.o.v. ons potentiële aanbod zullen afnemen.

Doch daarmee is de toekomstige ontwikkeling nog niet voldoende geschilderd. Want wanneer men het zojuist gepubliceerde rapport van de Engelse economische commissie — onderdeel van de „Royal Commission on Population” — leest, blijkt, welke gevolgen op economisch gebied een stationnaire en dalende bevolking veroorzaken. Dit rapport legt er de nadruk op, dat de werkgelegenheid — bij de genoemde bevolkingstrends veel moeilijker te handhaven zal zijn dan bij een normaal groeiende bevolking. Zo is te verwachten, dat de bouwnijverheid met al haar afhankelijke bedrijfstakken over enkele jaren in Engeland ineen zal storten, doordat dan het aantal huishoudens zal afnemen. De bouwnijverheid moet het aller eerst hebben van de uitbreiding van het aantal huishoudens. Dit zal straks een ernstige structuurwerkloosheid geven, ook in andere investeringsindustrieën (zoals machinefabriekeñ). Bovendien komt door de veroudering van de bevolking het overheidsbudget in grotere moeilijkheden, terwijl de middelen om een crisis effectief te bestrijden — opleving van de investeringsindustrie en compenserende overheidsuitgaven — ineenschrompelen.

Men mag — naar aanleiding van dit rapport — verwachten, dat in de komende decennia het handhaven van de werkgelegenheid in de diverse Europese landen met de daar bestaande bevolkingstrends, toenemende moeilijkheden zal ontmoeten en dat deze moeilijkheden dikwijls niet opgelost zullen kunnen worden.

Dit betekent, dat de welvaart per hoofd van de bevolking in die landen straks eerder een dalende dan stijgende trend zal vertonen. Daardoor zal dan onze uitvoer op toenemende moeilijkheden stuiten.

Door de beide gegevens: afnemende bevolkingsomvang en toenemende moeilijkheden om de werkgelegenheid te handhaven, zal onze export in de komende decennia steeds méér naar andere landen moeten worden gericht. Te denken valt hier allereerst aan Zuid-Europa en zo mogelijk Oost-Europa, welke beide een snelle bevolkingsontwikkeling te zien geven. Daarnaast zullen wij in de toekomst steeds meer onze aandacht op allerlei andere landen en gebieden buiten Europa moeten vestigen, o.a. op het snel tot ontwikkeling komende Afrika, teneinde onze export voldoende op peil te houden. Dit zal vraagstukken meebrengen van wijzigingen in ons exportpakket,

teneinde de nieuw te zoeken afzetgebieden te kunnen overerven.

Het is tevens in de toekomst te verwachten, dat de bedrijfstakken in de ons omringende landen, die met afzetmoeilijkheden te kampen hebben in verband met de aldaar bestaande bevolkingstrends, zullen proberen op de Nederlandse en andere markten compensatie te vinden, hetgeen de concurrentie voor de Nederlandse industrie zal vergroten.

In verband met het voorgaande is te voorspellen, dat onze export in de tweede helft van deze eeuw voor omvangrijke vraagstukken van structuurwijziging zal kunnen komen te staan als gevolg van de bevolkingstrends in de ons omringende landen en dat de toenemende buitenlandse concurrentie op de binnenlandse en buitenlandse markten een grote mate van efficiency, vooruitstrevendheid en paraatheid van ons bedrijfsleven zal vragen.

Rijswijk, Z.-H.

Dr J. G. M. DELFGAAUW.

DE KOLENSITUATIE OP DE DIVERSE MARKTEN VAN (WEST-)EUROPA.

Inleiding.

Het brandstoffenprobleem is door alle eeuwen heen een „brandend” vraagstuk geweest. In de primitieve tijden behielp men zich op allerlei — vaak ingenieus gevonden — wijzen, om zich te verwarmen of om stookmateriaal voor andere doeleinden te verwerven. Mest, allerlei afval en voornamelijk hout zijn gedurende vele eeuwen de aangewezen brandstoffen geweest. Betrekkelijk laat heeft men het gebruik van steenkool ontdekt en eerst in de jongste tijd traden naast steenkool andere stook- en verwarmingsmaterialen op, zoals olie, gas en electriciteit.

Onze moderne beschaving is ondenkbaar zonder de aanwezigheid en het gebruik van deze energiebronnen en wij hebben dat duidelijk aan den lijve gevoeld toen gedurende en na de oorlog een onaangename schaarste aan deze brandstoffen zich deed gelden.

Thans liggen die jaren van brandstoffentekort weer achter ons en de mijnen in de verschildende landen werken weer op volle kracht, oliebronnen worden allerwege aangeboord en de boortorens verrijzen als paddestoelen uit de grond, de gas- en electriciteitsproductie gaat die van voor de oorlog verre te boven.

Het is dan ook van het grootste belang voor een land, dat het de beschikking heeft over energiebronnen. Onmisbaar zijn deze voor een bloeiende industrie, voor een goed functionerend verkeersapparaat en voor een goede huisbrandvoorziening.

Er bestaat een nauw verband tussen de hierboven genoemde energiebronnen en de volkswelvaart en het is daarom niet te verwonderen, dat de Directie van het Gemeentelijk Energiebedrijf te Rotterdam het initiatief nam om in het kader van de tentoonstelling „Rotterdam Ahoy” een tweetal energiedagen te beleggen, waarop een vijftal inleiders hun inzichten hebben uiteengezet over de betrekking tussen energie en welvaart.

Uit de gehouden causerieën bleek duidelijk de economische betekenis van de geschetste energiebronnen voor ons land, welke betekenis in zeker niet mindere mate geldt voor de ons omringende landen.

In het bestek van dit artikel zullen niet de verschillende energiebronnen behandeld worden. Ik wil mij beperken tot het leveren van enige beschouwingen over de kolensituatie in de voornaamste landen van Europa, welk sinds de bevrijding hebben samengewerkt (voor een richtige vaste brandstoffenverdeling in de

schaarsteperiode) in de E.C.O. ¹⁾, thans E.C.E. ²⁾ genaamd en later ook in de O.E.E.C. ³⁾.

Allereerst volgt nu een oriënterend overzicht van de wereldproductie van steenkolen; daarna een behandeling van de Europese kolensituatie in het algemeen; vervolgens zullen aan de reële kolensituatie in de voornaamste kolenproducerende landen van Europa de voorschouwingen worden gewijd, een en ander met behulp van daarop betrekking hebbende cijfers.

Wereldproductie steenkolen.

TABEL A.

Overzicht van de wereldproductie van steenkolen.

(in millioenen tonnen)

	ca	waarvan	
		Sovjet Unie	Verenigde Staten
1870	ca 225,0		
1900	ca 720,0		
1913	1.213,6		
1925	1.192,7		
1930	1.227,2		
1935	1.148,6		
1938	1.234,1		
1940	1.412,3	132,9	358,0
1945	1.193,2	164,6	464,7
1946	1.249,8	146,0	573,8
1947	1.410,7	164,2	539,2
1948	1.457,6	183,9	623,9
1949	1.402,0 ¹⁾	209,7	590,6
		237,0	470,0

¹⁾ In 1949 is de productie in de Verenigde Staten door de mijnwerkersstakingen ca 120 mln ton minder geweest dan in 1948. Had de productie van 1948 in de Verenigde Staten zich gehandhaafd, dan zou de wereldproductie meer dan 1.500 mln ton hebben bedragen.

Europa (Algemeen).

TABEL B.

Productie van steenkolen in Europa.

(in 1.000 tonnen)

	1938	1948	1949	Raming			
				1950 /	1950 pCt van 1938	1951 /	1952/ '53
Groot-Brittannië	230.636	211.597	218.604	223.000	96,7	226.500	232.750
Duitsland (Biz.)	136.956	87.033	103.240	113.000	82,5	120.000	130.000
Saargebied	14.390	12.600	14.263	15.000	104,2	15.700	16.500
Frankrijk	46.500	43.296	51.199	54.000	116,1	55.500	60.000
België	29.585	26.577	27.844	28.000	94,6	28.000	28.000
Nederland	13.488	11.032	11.705	12.200	90,5	12.300	12.500
Polen (incl. Silezië)	66.012	70.260	74.106	80.000	121,2	85.000	100.000
Totaal	537.567	462.395	500.961	525.200	97,7	543.000	579.750

Bij de verschillende becijferingen van de kolenproductie in Europa, zomede van het verbruik, wordt al naar dat de E.C.E. — dan wel de O.E.E.C. — gegevens hieraan ten grondslag liggen, de productie van Polen, Tsjecho-Slowakije en Hongarije wel of niet in aanmerking genomen. Laatstgenoemde landen hebben zich wel bij de E.C.E. aangesloten, doch hebben om zekere redenen (Marshall-hulp) niet tot de O.E.E.C. willen toetreden.

Uit de in tabel B genoemde cijfers valt af te leiden, dat de productie in het Europees gebied, indien Polen buiten beschouwing gelaten wordt, zich thans nog niet geheel tot het vooroorlogse peil heeft hersteld, doch wel mag worden aangenomen, dat dit in 1952/1953 het geval zal zijn, vooral als de productie in Duitsland/zich in dezelfde mate als tot heden blijft ontwikkelen. Neemt men de productie van Polen in aanmerking dan zal het vooroorlogse niveau reeds in 1950/1951 bereikt zijn.

¹⁾ E.C.O. = European Coal Organisation te Londen (tot 31 December 1947), inclusief Polen, Tsjecho-Slowakije en Hongarije.

²⁾ E.C.E. = Economic Commission for Europe (United Nations) te Genève (van 1 Januari 1948 af), incl. Polen, Tsjecho-Slowakije en Hongarije.

³⁾ O.E.E.C. = Organisation for European Economic Cooperation, Parijs (Economic Recovery Programme, Marshallplan), excl. Polen, Tsjecho-Slowakije en Hongarije.

Het is in dit verband van belang na te gaan, welke omvang het vaste brandstoffenverbruik in Europa heeft aangenomen met het oog op de vraag in hoeverre de Europese productie voldoende is om de behoefte te dekken.

Aan een E.C.E.-overzicht kunnen de volgende cijfers worden ontleend:

TABEL C.

Productie van kolen en cokes; invoer, uitvoer en verbruik van kolen, cokes en steenkoolbriketten in Europa.

	1949	Steen- kolen	Cokes
		(in 1.000 tonnen)	
Productie		521.761	92.139
Invoer uit Europa		47.868	13.437
„ van buiten Europa ..		9.164	1
		578.793	105.577
Uitvoer naar E.C.E.-landen ..	47.856		13.437
„ naar andere landen ..	16.206		2.190
		64.062	15.627
		514.731	89.950
			Productie 92.139
		2.189	← 2.189
Verbruik		512.542	

Uit het bovenstaande kan de conclusie worden getrokken, dat de consumptie in Europa door eigen productie kan worden gedekt. Het resultaat van een bestudering van deze cijfers door het Coal Committee van de E.C.E. is dan ook geweest, dat men besloot, in verband met de veranderingen die zich sinds het vorige jaar in de Europese vaste brandstofsituatie hebben voltrokken, in de organisatie van het Coal Committee wijziging te brengen.

Reeds vroeger werd in „E.-S.B.”⁴⁾ uitvoerig de taak omschreven, waarmede de toenmalige E.C.O. (thans Coal Committee E.C.E.) werd belast, nl. het bevorderen van de levering en gelijkmatige verdeling van vaste brandstoffen en schaarse mijnbenodigdheden aan de hand van verzamelde gegevens en ontvangen opgaven.

Nu echter — zoals uit bovenstaande cijfers van tabel C blijkt — de spanning tussen vraag en aanbod is afgenomen, ligt het voor de hand, dat het Coal Committee van de E.C.E. tot het genoemde besluit kwam: Men kwam verder overeen, dat met ingang van het einde van het derde kwartaal van 1950;

1e. de regelmatige toewijzingen van beschikbare vaste brandstoffen aan Europese landen zouden worden stopgezet;

2e. dat het „Allocations Sub-Committee” en de „Allocations Working Party” zouden ophouden te bestaan en

3e. dat een „Coal Trade Sub-Committee” zou worden ingesteld.

Laatstgenoemde commissie zal de gang van zaken (productie, beschikbare hoeveelheden, enz.) wel blijven volgen en zo nodig voorstellen doen om in te grijpen, doch daarnaast is zij gemachtigd alle factoren, die de Europese kolenmarkt kunnen beïnvloeden, te bespreken, aanbevelingen te doen, ook ten opzichte van problemen van prijspolitiek in hun algemene economische aspecten, op een bepaalde door de kolencommissie vastgestelde basis. Zij zou eventueel ook van advies kunnen dienen en middelen kunnen beramen tot oplossing van de moeilijkheden op het gebied van het onderlinge handels- en betalingsverkeer van de aangesloten landen. Verder is het streven er op gericht het werk op het gebied van utilisatie en classificatie der kolensoorten, waaraan in de afgelopen jaren reeds veel is gedaan, voort te zetten.

In dit verband zij er op gewezen, dat in Europa een tekort te constateren valt aan laagvluchtige kolen (huisbrand: magere kolen/antraciet), terwijl er aan de andere kant een niet belangrijke toename valt waar te nemen van hoogvluchtige kolen (vet-, gas-, vlamkolen). Zowel

⁴⁾ Zie: „Internationale moeilijkheden op het gebied der steenkolenvoorziening” door H. H. Wemmers Jr. in „E.-S.B.” van 12 Februari 1947.

in Engeland als in België is dit duidelijk het geval. Door verbeteringen en verbeteringen in de stooktechniek is voor dit probleem een oplossing te vinden en bij het zoeken naar deze oplossing kan ook de E.C.E. stimulerend werken.

* *

Door de bij de O.E.E.C. aangesloten landen werd enige jaren geleden het zgn. „long term programme” (1952—1953) ingediend, waarvan de totaalcijfers (dus zonder Polen, Tsjecho-Slowakije en Hongarije) waren:

TABEL D.

„Long term programme” 1952—1953 voor steenkolen.
(in 1.000 tonnen)

Productie	510.960
Export naar niet-deelnemende landen	5.364
	505.596
Invoer uit niet-deelnemende landen	16.500 ¹⁾
Beschikbaar voor verbruik	522.096
Geschatte behoefte	516.471
Surplus	5.625

¹⁾ Uit Polen en Oost-Europa 16.090
Uit de Verenigde Staten 410

16.500

Bij een vergelijking van het hiervoren vermelde totale productiecijfer met dat van tabel B onder 1952—1953 sprengt in, het oog, dat het eerstgenoemde vrij gegrepen is, te verklaren uit de lange tussenpoze. Met vrij grote zekerheid kan thans echter worden aangenomen, dat de productie ca 30 miljoen ton lager zal liggen dan het „long term programme” aangeeft, en de veronderstelling is niet ongegrond, dat ook het verbruik dienovereenkomstig lager kan worden geschat.

* *

Alvorens tot een beschouwing van de kolensituatie in de voornaamste Europese landen afzonderlijk over te gaan is het interessant na te gaan hoe de ontwikkeling van de productie per ondergrondse dienst in de belangrijkste kolenproducerende landen in de laatste jaren is geweest, vergeleken met het vooroorlogse jaar 1937. (Zie tabel E, blz. 841).

Groot-Brittannië, het Saargebied en Frankrijk hebben thans een ondergrondse prestatie bereikt, die het vooroorlogse effect per mandienst benadert of achter zich laat, hetgeen met Duitsland (Biz.), België en Nederland, zo ook met Polen, nog niet het geval blijkt te zijn. Op de oorzaken hiervan wordt onder het betreffende land nog teruggekomen.

*De kolensituatie op de verschillende markten in Europa*⁵⁾:
a. Nederland.

Om een inzicht te geven in de ontwikkelingsgang van productie en verbruik — en in samenhang daarmee van de in- en uitvoer — volgt onderstaand een kolenbalans van 1938, 1945 t/m 1949 en ramingen over de jaren 1950 t/m 1954. (Zie tabel F, blz. 841).

De toename van het verbruik kan worden geïllustreerd met de volgende globale cijfers naar grote verbruikersgroepen in de jaren 1948, 1949 en 1952/53.

	(in 1.000 tonnen)		
	1948	1949	1952/53
Gastfabrieken	1.550	1.675	2.000
Electrische centrales	1.850	2.150	2.400
Verkeer	1.150	1.050	1.200
Industrie	4.200	4.325	5.000
Eigen verbruik Limb. mijnen	1.400	1.500	1.600
Huisbrand	3.750	4.150	4.500

⁵⁾ De in deze paragraaf genoemde cijfers zijn gedeeltelijk ontleend aan E.C.E./O.E.E.C.-opgaven en aan statistieken van de verschillende landen.

TABEL E

Productie steenkolen per 'ondergrondse dienst.
(in kg)

Jaar/ maand	Groot-Brittannië		Duitsland (Biz.)		Saargebied		Frankrijk		België		Nederland		Polen		Verenigde Staten	
	per maand	pCt van 1937	per maand	pCt van 1937	per maand	pCt van 1937	per maand	pCt van 1937	per maand	pCt van 1937	per maand	pCt van 1937	per maand	pCt van 1937	per maand	pCt van 1937
1937	1.534	100	2.002	100	1.435	100	1.236	100	1.139	100	2.371 ¹⁾	100	2.413	100	4.255	100
1947	1.460	95	1.200	60	1.161	81	950	77	860	76	1.639	69	1.686	70	5.825	137
1948	1.488	97	1.263	63	1.196	83	958	77	877	77	1.683	71	1.805	75	5.900	139
1949	1.559	102	1.362	68	1.320	92	1.098	89	926	81	1.735	73	1.835 ²⁾	76
1950																
Jan.	1.604	106	1.390	69	1.426	99	1.131	92	986	86	1.752	74
Juni	1.628	108	1.390	69	1.497	104	1.198	97	996	87	1.742	73

¹⁾ gemiddelde 1935/1938.

²⁾ October 1949.

.. = niet beschikbaar.

TABEL F.

NEDERLAND.

Productie van steenkolen, invoer, uitvoer en verbruik van vaste brandstoffen.
(in 1.000 tonnen).

	1938	1945	1946	1947	1948	1949	Raming				
							1950	1951	1952	1953	1954
Productie	13.488	5.097	8.314	10.104	11.032	11.705	12.200	12.300	12.500	12.800	13.000
Invoer ¹⁾	8.512	1.120	3.210	3.949	3.933	4.470	5.445	5.810	6.200	6.600	7.000
Uitvoer ¹⁾	22.000	6.217	11.524	14.053	14.965	16.175	17.645	18.110	18.700	19.400	20.000
Beschikbaar voor verbruik	8.260	450	543	672	1.105	1.159	1.530	1.660	1.750	1.850	2.000
	13.740	5.767	10.981	13.381	13.860	15.016	16.115	16.450	16.950	17.550	18.000

¹⁾ incl. bunkerkolen.

Bron: De cijfers over 1938-1949 zijn ontleend aan opgaven van het Centraal Bureau voor de Statistiek en het Rijkskolenbureau.

Vóór de laatste oorlog hield de productie, zoals uit de cijfers voor 1938 blijkt, gelijke tred met de behoefte, doch het was noodzakelijk om speciale kolensoorten, zoals gaskolen, die de Limburgse mijnen zelf niet produceren, van het buitenland te betrekken. Kolensoorten van de Limburgse mijnen; waarnaar hier te lande weinig of geen vraag bestond en grote hoeveelheden cokes, werden geëxporteerd. De in- en uitvoer wogen tegen elkander op.

Na de oorlog is in deze situatie een grote verandering ontstaan, toe te schrijven aan:

- 1e. lagere productie der Limburgse mijnen;
- 2e. het feit, dat het verbruik in sterkere mate is toegenomen dan de eigen productie.

Vandaar, dat de ingevoerde en in te voeren hoeveelheden steenkolen gestadig groter worden.

Dat de productie van kolen niet sneller op het vooroorlogs peil kan worden gebracht heeft verschillende oorzaken: z.a. het arbeidersprobleem — minder geschoolde arbeiders, ongunstiger leeftijdsverhoudingen dan voor de oorlog — en mijnbouwtechnische problemen. Dat de arbeidsprestatie in de Limburgse mijnen na de bevrijding niet in die mate is toegenomen als in het buitenland (Engeland, Frankrijk en de Saar) (zie tabel E) is o.a. te verklaren uit de zojuist genoemde factoren, die een snellere productievermeerdering in de weg staan. Deze en andere oorzaken zijn destijds door Dr 'Groothoff, President-directeur der Staatsmijnen in Limburg, in een uitnemend artikel in „E.-S.B.” geschetst. Dr Groothoff o.a.:

„Het element, dat het sterkst spreekt bij het verschil in omstandigheden tussen de Nederlandse en de buitenlandse mijnindustrie, is het feit, dat de invoering van de „Scientific Management” in onze mijnindustrie reeds in 1921 plaatsvond.

De geologische omstandigheden (de dikte der lagen, de gestoorde ligging en de kolendistricten) zijn in Zuid-Limburg veel ongunstiger dan in de meeste buitenlandse kolendistricten. Wilden wij onder deze ongunstige natuurlijke omstandigheden de concurrentie met het buitenland het hoofd bieden, dan waren wij gedwongen het beter te doen dan het buitenland. Door het in toepassing brengen van de „Scientific Management”-gedachte hebben wij voor de oorlog goede resultaten bereikt en het resultaat was, dat de prestatie in de Nederlandse mijnindustrie per man en per dienst 100 tot 150 pCt hoger lag dan elders, zonder dat de arbeider harder behoefde

te werken. Behalve in Duitsland, is elders vóór de oorlog hieraan weinig gedaan.

Na de oorlog heeft men in het buitenland deze methoden ook toegepast; wij waren, wat de prestatieverbetering betreft, vrijwel uitsluitend aangewezen op de goede wil van onze arbeiders”¹⁾.

Daarbij komt nog, dat de toegepaste mechanisatie, hoewel reeds bevredigende resultaten opleverend, in ons land meer moeilijkheden ontmoet dan in het buitenland. Zij bevindt zich hier nog in het „research” stadium, hetgeen in bepaalde opzichten in de aanvang op de gewone afbouw belemmerend kan werken.

Het verbruik, waarvoor thans geen rantsoenering meer geldt — al kan niet altijd de gewenste soort of kwaliteit worden geleverd — is door de bevolkingstoename, de voortschrijdende industrialisatie en daarmee gepaard gaande hogere gasproductie en stroomopwekking, in belangrijke mate gestegen. Alle grote verbruikersgroepen delen in deze toeneming; alleen de spoorwegen gaan meer en meer over van kolen naar stroom in verband met de uitbreiding van de electrificatie.

De invoer vindt thans hoofdzakelijk plaats uit Duitsland en in mindere mate uit Engeland en België. De mogelijkheden van een grotere invoer uit België — in het kader der Benelux — zijn vooralsnog niet hoopvol, dat het hoge prijspeil van de Belgische kolen hier het grote struikelblok is.

In het algemeen liggen de importprijzen hoger dan de Nederlandse kolenprijzen, en het spreekt daarom vanzelf, dat de Nederlandse kolenprijsstructuur hierdoor beïnvloed wordt. Dit heeft er destijds toe geleid een brandstoffengalisatiefonds in te stellen, gebaseerd op verbruikersprijzen, welke tussen de kostenniveaus van de Nederlandse en de importkolen in liggen. De inkomsten worden gevormd door heffingen op de binnenlandse kolen en het fonds subsidieert de importkolen.

¹⁾ „De arbeidsprestatie in de Nederlandse steenkolenmijnen” door Dr Ir Ch. Th. Groothoff in „E.-S.B.” van 22 October 1947.

Rest nog de opmerking, dat de in Limburg gewonnen steenkool — mede door het feit, dat deze de basis is voor vele andere belangrijke producten (o.a. cokes, waarvan thans ca 1 miljoen ton per jaar wordt uitgevoerd, een belangrijke deviezenbron!) — een tak van welvaart vormt voor Nederland in het algemeen en voor de mijnstreek in het bijzonder.

b. Groot-Brittannië.

	1938	1948	1949
	(in 1.000 tonnen)		
Productie	230.636	211.597	218.604
Uitvoer	46.280	17.175	21.138
Verbruik	184.356	194.422	197.466

De productiestijging heeft zich gedurende de eerste 9 maanden van dit jaar niet in dezelfde mate kunnen voortzetten als in 1949. Men neemt de mogelijke maatregelen om de productie te stimuleren en heeft een beroep gedaan op de mijnwerkers om de laatste maanden van 1950 hun beste beentje voor te zetten. Er wordt op gerekend, ondanks het feit, dat het aantal arbeiders gestadig afneemt, door een vergrote arbeidsprestatie het gestelde doel te bereiken.

Verhoogde productie is enerzijds nodig om het stijgende binnenlands verbruik te kunnen opvangen (de cokes is thans ook vrij), anderzijds moet de export omhoog, de aantrekkelijke bron van inkomsten (hoge prijzen). Uit de laatste cijfers van Engelse zijde blijkt, dat de voorraden t.o.v. het vorig jaar aan het inkrimpen zijn, daar wel de binnenlandse consumptie en de export gestegen zijn, doch niet de productie in diezelfde mate. Vandaar, dat men met zorg de komende winter tegemoet ziet, niet wetende of deze even zacht zal zijn als de vorige. Er wordt zelfs gefluisterd, dat het niet uitgesloten moet worden geacht, dat wederom kolen zullen moeten worden ingevoerd als aanvulling om de behoefte te dekken. De laatste jaren was dit niet nodig.

* *

Een andere kwestie is die van de prijzen, de zgn. „dual-prices”, de afzonderlijke prijzen voor binnenland en buitenland. Het is nl. zo, dat de prijzen, waartegen de Engelse kolen worden geëxporteerd, gemiddeld ca £ 1 per ton boven de voor het binnenland geldende prijzen liggen. Hierover is zowel in Engeland zelf als daarbuiten al veel te doen geweest en in internationale kringen is het streven er op gericht dit stelsel uit de wereld te helpen ⁷⁾.

Het behoeft niet te verwonderen, dat de Engelse Regering hieraan vasthoudt. „The Colliery Guardian” schreef in het begin van dit jaar o.a., dat het voor de hand ligt, dat, indien de National Coal Board niet in staat was geweest deze bijdrage van de buitenlandse afnemer te incasseren, de binnenlandse verbruiker meer voor zijn kolen had moeten betalen; of de mijnwerker had zich tevreden moeten stellen met een lager loon, of de National Coal Board zou in 1949 in het geheel geen winst hebben gemaakt, welke winst nu ca £ 10 mln bedraagt.

Deze winst werd gebruikt om het deficit van £ 21,8 mln, waarmee 1948 sloot, te verlagen. Doel is om voor het einde van 1950 dit resterende £ 12,3 mln deficit weg te werken en daarna te beginnen met het vormen van een reserve voor moeilijke tijden. De over het eerste en tweede kwartaal van 1950 bekende winstcijfers doen verwachten, dat de National Coal Board daarin zal slagen.

Toch is meer en meer verzet te bespeuren in Engeland en in het buitenland tegen dit prijzenstelsel. Naarmate de concurrentie zich sterker doet gevoelen zal het voor de Engelsen moeilijker worden zich op de exportmarkten te handhaven, tenzij men de prijzen gaat herzien.

⁷⁾ Vgl. „Brandstof economie” door E. J. Muller in „E.-S.B.” van 9 November 1949.

c. Duitsland (Bizone).

	1938	1948	1949
	(in 1.000 tonnen)		
Productie	136.956	87.033	103.240
Invoer	3.467	1.207	2.207
Uitvoer	140.423	88.240	105.447
Verbruik	31.436	16.606	20.795
Verbruik	108.987	71.634	84.652

Alles wordt in het werk gesteld de Duitse kolenproductie weer zo snel mogelijk op het vooroorlogse peil te brengen, hetgeen, naar men hoopt, in 1952—1953 nagenoeg het geval zal zijn. Dit doel tracht men te bereiken o.a. door verjonging van het arbeiderscorps, daar de gemiddelde leeftijd van de ondergrondse arbeiders veel te hoog is.

Ter illustratie mogen de volgende cijfers dienen van de leeftijdsverhoudingen ondergronds en bovengronds:

In 1935 was ca	17 pCt 26-30 jaar;	in 1948: ca	9 pCt
	20 pCt 31-35 jaar;		ca 7 pCt
	11 pCt 41-45 jaar;		ruim 15 pCt
	9 pCt 46-50 jaar;		ruim 14 pCt

Eerst als hierin verbetering is gekomen zal de arbeidsprestatie belangrijk kunnen worden opgevoerd. Deze bedraagt slechts 69 pCt van de prestatie in 1937 (zie tabel E). Deze maatregel en het aantrekken van vele arbeiders zullen de productie gunstig kunnen beïnvloeden, terwijl daarnaast door uitbreiding en modernisering van de staande mijnen de productie verder kan worden opgevoerd.

Aan het kolentekort, waaronder dit land jaren heeft gezocht, is door de verhoogde productie een einde gekomen, waardoor men tevens in staat is de kolenexport te vergroten. Werd in 1949 rond 21 mln ton uitgedragen, in 1950 zal de export waarschijnlijk 23 mln ton bedragen, en men neemt aan, dat deze in 1951 tot 25 mln ton zal oplopen.

Ook de Duitse prijzen zijn te onderscheiden in afzonderlijke prijzen voor binnenland en buitenland. De exportprijzen lagen tot 1 Juli 1950 gemiddeld DM 5,60 per ton boven de binnenlandse. Het International Coal Board voor het Ruhrgebied heeft de nieuwe maximum exportprijzen voor Duitse kolen, die door de Westduitse Regering waren voorgesteld, goedgekeurd. Deze prijzen zijn nu met terugwerkende kracht tot 1 Juli 1950 tot gemiddeld DM 4,35 boven de binnenlandse prijzen verlaagd.

Dat men de binnenlandse kolenprijzen laag wil houden, heeft o.a. ten doel de verwerkende industrieën in staat te stellen op de buitenlandse markt te concurreren.

d. Frankrijk.

	1938	1948	1949
	(in 1.000 tonnen)		
Productie	46.500	43.296	51.199
Invoer	22.080	19.412	20.736
Uitvoer	68.580	62.708	71.935
Verbruik	1.156	372	1.141
Verbruik	67.424	62.336	70.794

Zowel de productie als het verbruik liggen thans boven het vooroorlogse niveau, doch een aanzienlijke invoer blijft noodzakelijk. In 1949 werd 4½ mln ton steenkolen aan de Verenigde Staten ingevoerd; nu in Europa het aanbod groter wordt, zal de invoer van Amerikaanse kolen wel tot een minimum worden teruggebracht.

Productieverhoging wordt ook hier gezocht in modernisering van bestaande installaties. Door de hogere productie hoopt men te bereiken, dat de invoer belangrijk kan worden verminderd.

Tussen Frankrijk en het Saargebied bestaat een overeenkomst, waarbij is bepaald, dat de productie van de Saar aan Frankrijk ten goede komt. Frankrijk biedt het Saargebied economische steun, waardoor de industrie tot wederopbloei is gekomen. De mijnindustrie in het Saargebied heeft ook weer de vooroorlogse productie bereikt.

e. België.

TABEL K.

	1938	1948	1949
	(in 1.000 tonnen)		
Productie	29.585	26.577	27.844
Invoer	6.524	2.602	4.929
	36.109	29.179	28.773
Uitvoer	6.505	1.539	2.192
Verbruik	29.604	27.640	26.581

De productiecapaciteit van de Belgische mijnen is groter dan de normale binnenlandse behoefte. Om de productie niet onder die behoefte te laten dalen als gevolg van het feit, dat de kostprijs boven de verkoop prijs ligt, is het nodig gebleken aan diverse mijnondernemingen financiële steun te verlenen. Sinds 1 October 1949 is een nieuwe regeling van kracht geworden, waarbij is bepaald, dat nog slechts die mijnen gesubsidieerd zullen worden, welke nog met verlies werken, met dien verstande, dat van 1 November 1949 af het subsidie met 5 pCt per maand wordt verminderd, zodat na 20 maanden de subsidies volledig afgeschaft moeten zijn. Wat daarna moet gebeuren zal tegen die tijd onder ogen moeten worden gezien.

Dit nieuwe systeem schijnt niet ongunstig te hebben gewerkt, daar de arbeidsprestatie sindsdien tot 87 pCt van de prestatie in 1937 is opgelopen. Toch ligt deze prestatie in kilogrammen nog zeer laag, nl. 996 kg tegen Nederland 1.742 kg in Juni 1950. Dit lage effect wordt grotendeels geweten aan het grote contingent buitenlandse arbeiders, dat in de Belgische mijnen te werk is gesteld bij gebrek aan Belgische arbeiders. Verder geeft men als oorzaak aan, dat in vele landen de verlening van de velden allerlei storingen vertonen. In Zuid-België liggen vrij veel kleine mijnen op een technisch laag niveau. Hierbij komt nog een voorname factor, die de kostprijs hoog doet worden, nl. het loonpeil en de sociale lasten, die na de bevrijding veel hoger zijn komen te liggen dan in de andere Europese kolenproducerende landen. Een en ander heeft tot gevolg gehad, dat de Belgische kostprijs een hoogte heeft bereikt, die het moeilijk maakt deze kolen op de buitenlandse markt te plaatsen. Ook de verwerkende industrieën gaan het bezwaar van de hoge kolenprijzen meer en meer gevoelen, vooral indien zij werken voor de exportmarkt.

Het is van groot belang om door modernisering van bestaande mijnen en opheffing van onrendabele mijnen de kostprijs te drukken. Gewis, de Belgen wacht een moeilijke taak, wanneer zij dit probleem tot een goede oplossing willen brengen.

f. Polen.

Tenslotte nog een enkel woord over de situatie in Polen. Volgens tabel B is de productie in dit land sprongsgewijze omhoog gegaan en in het nieuwe Poolse zesjarenplan is o.a. als doel gesteld een productie van 100 mln ton te behalen. Naar verluidt wil men dit voornamelijk bereiken door verhoging van de arbeidsproductiviteit door middel van het opvoeren van de ondergrondse mechanisatie.

De kolenexport neemt in de buitenlandse handel van Polen de voornaamste plaats in; in het afgelopen jaar exporteerde men 81,5 mln ton kolen, d.i. 46 pCt van de totale export.

De kolenhandel met de Westeuropese landen is inmiddels aan het teruglopen ten gevolge van de toenemende concurrentie; de Polen hebben daarom hun prijzen aanzienlijk moeten verlagen.

Heerlen.

J. A. BAKKER.

INTERNATIONALE NOTITIES.

EEN PLAN TOT NATIONALISATIE VAN DE ENGELSE BOUWNIJVERHEID.

Het hoge kosten- en het lage productieniveau in de Engelse bouwsector dragen in belangrijke mate bij tot het schier onoplosbare woningprobleem. Volgens recente rapporten omtrent de bouwnijverheid is er weinig kans op daling van de productiekosten in deze bedrijfstak.

Er bestaat, aldus „The New Statesman and Nation” van 23 September jl., een groot verschil in efficiency tussen de beste en de slechtste bouwbedrijven. Het toepassen van nieuwe constructiemethoden zou weliswaar de prestaties voor enkele grote bouwcontracten kunnen opvoeren, maar voor kleinere contracten, die ten gevolge van het tekort aan arbeidskrachten en door de beperkingen, die de Overheid oplegt, het meest voorkomen, heeft een dergelijke toepassing weinig zin. Wanneer iedere plaatselijke Overheid haar projecten kan en moet uitvoeren volgens het meest economische plan, en indien er bovendien voldoende arbeidskrachten en materialen aanwezig waren, dan zouden de kosten aanzienlijk kunnen worden verlaagd. Dit is nu evenwel volkomen onmogelijk.

Daarom zal er een andere weg moeten worden ingeslagen. „The National Federation of Building Operatives” heeft op haar laatste conferentie een plan tot nationalisatie van een groot deel der bouw- en aanverwante bedrijven, alsmede van de bedrijven, die grondstoffen voor de bouwnijverheid leveren, ter tafel gebracht. Wat de bouwbedrijven betreft, stelde de „Federation” voor, de kleine bedrijven zelfstandig te laten en de grotere bedrijven te zijner tijd te nationaliseren. Deze laatste categorie zou voorlopig zelfstandig blijven, maar de daaronder vallende bedrijven zouden onder-contractanten worden van een „National Building Corporation”, die verantwoordelijk zou zijn voor de productieplanning en de grondstoffenvoorziening. Geleidelijk aan zou deze „National Building Corporation” deze bedrijven uitkopen en de enige contractant voor grote bouwwerken worden.

Hoewel het plan niet tot in details is uitgewerkt, is er, aldus genoemd blad, veel voor te zeggen. Indien één lichaam in plaats van een groot aantal onafhankelijke bedrijven verantwoordelijk is voor de planning van een bepaald werk, zouden, zelfs indien de uitvoering van het werk in handen van de onder-contractanten blijft, aanzienlijke kostenbesparingen kunnen worden verkregen. Zo zouden o.a. de arbeiders kunnen worden verplaatst teneinde een betere verdeling over de diverse objecten te verkrijgen, terwijl bovendien voor iedere grondstoffentoe wijzing geen aparte vergunning behoeft te worden gevraagd, waardoor het werk soepeler en sneller zou kunnen worden uitgevoerd. Tenslotte zou het in het kader van dit plan mogelijk zijn een systeem tot scholing der arbeiders te ontwerpen en daarmee een van de grootste problemen van de Engelse bouwnijverheid, nl. het gebrek aan geschoolde arbeiders, op te lossen.

Nationalisatie der grondstoffenvoorziening zal vermoedelijk niet te verwezenlijken zijn, doordat een groot aantal bedrijven, dat ook nog andere artikelen dan bouwmaterialen vervaardigt, hieronder zou vallen. Een „centraal „Supply Agency” zou echter de standaardisatie vergemakkelijken. Het getuigt volgens „The New Statesman and Nation” van een gezond inzicht, dat de „Federation” de oplossing van het materiaalprobleem als voorwaarde voor het welslagen van het plan beschouwt. Al met al mag het plan tot nationalisatie van het bouwbedrijf, dat zo vaak is verworpen op grond van het grote aantal bedrijven, nu het slechts de grote bedrijven omvat, als een practisch voorstel worden beschouwd, besluit genoemd blad.

HONGKONG EN DE UITVOER NAAR CHINA.

De handelaren in Hongkong verkeren in ongerustheid omtrent het embargo op de uitvoer van strategische grondstoffen naar communistische gebieden. Dit is alleszins begrijpelijk, wanneer men bedenkt, dat ongeveer $\frac{1}{3}$ van Hongkongs uitvoer naar China gaat. Volgens de officiële gegevens bedroeg de uitvoer naar dit land, uitgedrukt in dollars, gedurende de eerste acht maanden van dit jaar \$ 100 mln. Men mag, aldus „The Statist” van 7 dezer, aannemen, dat bovendien nog ongeveer voor $\frac{1}{3}$ van deze waarde naar China werd gesmokkeld.

Communistisch China heeft zijn invoer uit Hongkong de laatste tijd sterk opgevoerd — in Augustus jl. bereikte de invoer het hoogste niveau sedert jaren — en heeft aldus de beschikking gekregen over grote hoeveelheden rubber, machines, metalen, olie, katoen en chemicaliën. Het is niet bekend hoeveel van deze goederen hun weg naar Rusland hebben gevonden, maar het is, bijv. wat rubber betreft, niet waarschijnlijk, dat China de duizenden tonnen rubber, die het de laatste maanden heeft gekocht, alle zelf kan gebruiken.

Uiteraard maken de Verenigde Staten zich zorgen omtrent deze open markt, waar Rusland, hetzij direct, hetzij indirect, strategische grondstoffen van allerlei aard kan kopen. Kortgeleden zijn dan ook besprekingen over de handel van Hongkong gevoerd in Londen en Washington met het gevolg, dat de Engelsen de uitvoer van gasoline, olie, elektrische uitrusting, zekere metalen en chemicaliën hebben verboden.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De geldmarkt.

De geldmarkt was gedurende de verslagweek zeer ruim. De gevolgen van de ultimo werden in het verloop van de week grotendeels uitgewist. De bankbiljettencirculatie daalde nl. met f 49 mln en de hieruit voortvloeiende vergróting van de middelen der banken leidde er toe, dat de voorschotten in rekening courant bij De Nederlandsche Bank daalden met f 31 mln en de saldi van banken bij haar stegen met f 10 mln.

De geldruimte werd weerspiegeld door de lage markt-disconto's en door het feit, dat hieronder vele biedprijzen voorkwamen. Zo werd voor Novemberpapier 1 pCt, voor Februari- $1\frac{3}{16}$ pCt, Maart- $1\frac{1}{2}$ pCt en Aprilpapier $1\frac{5}{16}$ pCt geboden. Callgeld noteerde de gehele week het minimum percentage van $\frac{3}{4}$ pCt.

De kapitaalmarkt.

Het is opvallend hoe gering de wijzigingen zijn, die zich de laatste weken in het koersniveau op de aandelenmarkt voordoen. Wanneer men de indexcijfers van onderstaand koersstaatje per 13 October vergelijkt met die van bijv. 22 September jl. blijken de afwijkingen voor alle groepen minder dan 1 punt te bedragen, behalve voor Indonesische fondsen, die tussen beide genoemde data van 58,3 tot 56,1 daalden.

Deze ontwikkeling is het gevolg van het samengaan van verschillende omstandigheden. In de eerste plaats hebben zich de laatste tijd op politiek en economisch gebied weinig nieuwe feiten voorgedaan, die tot de particuliere aandelenbeleggers zodanig spraken, dat zij hen tot aankopen of verkopen stimuleerden. Een symptoom hiervan is de geringe omvang van de aandelenomzetten gedurende de laatste weken. In de tweede plaats is hier waarschijnlijk nog een andere factor werkzaam. Tijdens de hausse, die vorige maanden op de aandelenmarkt heerste, traden in groter getale dan voorheen institutionele beleggers als kopers op in verband met de stijging van de goederenprijzen, die aan de gang was en waarvan voortzetting te voorzien was. Hun aankopen geschieden

grotendeels voor meer of minder permanente belegging en nu verdere stimulansen voor koersstijging vooralsnog blijken te ontbreken reageren zij — anders dan vele speculatief aangelegde particuliere beleggers — niet door aanzienlijke verkopen, die het koersniveau weer zouden doen dalen.

Op de obligatiemarkt was gedurende de verslagweek de stemming voor dollarobligaties wederom vrij zwak. Allicht verleidt het voortdurende gepraat over een komende revaluatie van het pond sterling resp. een devaluatie van de dollar sommigen van degenen, die vroeger uit vrees voor een verdere devaluatie van de gulden deze fondsen hadden gekocht, thans enige stukken van de hand te doen.

	6 Oct. 1950	13 Oct. 1950
Aand. indexcijfers		
Algemeen	155,2	155,7
Industrie	219,6	221,0
Scheepvaart	163,5	163,8
Banken	124,6	125,9
Indon. aandelen	56,6	56,1
Aandelen		
A.K.U.	173 $\frac{1}{4}$	172 $\frac{3}{4}$
Philips	230 $\frac{3}{4}$	231 $\frac{1}{4}$
Unilever	223	224
H.A.L.	175 $\frac{1}{2}$	172
Amsterdam Rubber	132 $\frac{1}{2}$	133
H.V.A.	121 $\frac{1}{2}$	122 $\frac{1}{4}$
Kon. Petroleum	294 $\frac{1}{2}$	293 $\frac{1}{2}$

Staatsobligaties

2 $\frac{1}{2}$ pCt N.W.S.	79 $\frac{9}{16}$	79 $\frac{11}{16}$
3—3 $\frac{1}{2}$ pCt 1947	97 $\frac{3}{16}$	97 $\frac{5}{16}$
3 pCt Invest. Certif.	97 $\frac{1}{16}$	97 $\frac{3}{16}$
3 pCt Dollarlening	96 $\frac{1}{8}$	95 $\frac{13}{16}$

J. C. B.

DE BELGISCHE GELD- EN KAPITAALMARKT
IN SEPTEMBER 1950.

Geldmarkt.

De goud- en deviezenvoorraad van de Nationale Bank stond in de loop van September verder onder spanning. De netto-daling bedroeg in September frs 3.375 mln, in Augustus frs 3.222 mln en in Juli frs 1.362 mln, hetzij op een kwartaal in totaal frs 7.959 mln.

TABEL I.

Goud- en deviezenvoorraad van de Nationale Bank van België.

(in miljoenen francs)

Volgens balans per	Goud-voorraad	Netto-deviezen-tegoeden	Totaal I	Totaal II
31 Aug. 1949 ..	31.319	10.655	41.974	41.974
29 Juni 1950 ..	29.058	8.896	37.954	37.954
27 Juli 1950 ..	28.506	8.086	36.592	36.592
31 Aug. 1950 ..	32.132 ¹⁾	5.272 ¹⁾	37.404 ¹⁾	33.370 ²⁾
28 Sept. 1950 ..	29.930 ¹⁾	4.099 ¹⁾	34.029 ¹⁾	29.995 ²⁾

¹⁾ De herschatting van de goud- en deviezenvoorraad krachtens de wet van 10 Augustus 1950 is in de bedragen begrepen.

²⁾ De netto-vermeerdering van de goud- en deviezenvoorraad ingevolge vermelde herschatting werd in de totalen voor 31 Augustus en 28 September 1950 geëlimineerd.

Nu is het wel zo, dat de Belgische betalingsbalans in de loop van het derde kwartaal normaal gesproken in ongunstige zin wordt beïnvloed door de deficitaire balans van het toerisme en door het verzekeren van de dienst van de 3,5 pCt-dollarlening 1945 (nagenoeg frs 400 mln). Dit jaar was het mali nochtans abnormaal groot. In het vorig overzicht („E.-S.B.” van 27 September 1950) werd reeds gewezen op de speciale invloed van de stakingen

aan de haven te Antwerpen en van de wederaanvulling van voorraden door handelaars en industriëlen als gevolg van de aanzienlijke aankopen voor voorraadvorming vanwege het publiek en de vrees voor verdere prijsstijgingen op de wereldmarkt.

Het mali, dat in September werd geboekt, dient echter in grote mate aan een andere speciale factor te worden toegeschreven, nl. de stijging van de termijnaankopen van deviezen door de importeurs van goederen. Dit bedrag steeg van frs 1.937 mln op einde Juni tot frs 2.302 mln op einde Augustus en tot frs 3.982 mln op einde September. Die verhoging moet in de eerste plaats in verband worden gebracht met de sterke toeneming van de bestellingen ingevolge hogervermelde factoren. Het blijkt nochtans, dat de importeurs zich thans, in tegenstelling met hun vroegere gewoonten, onmiddellijk bij de bestelling de nodige termijndeviezen voor de betaling hebben aangeschaft als reactie op de geruchten over een mogelijke herwaarderung van het pond sterling.

De speculatieve aankopen van termijndeviezen hebben aanleiding gegeven tot een ingrijpen vanwege de Nationale Bank. Met ingang van 26 September werd de dekking in Belgische francs bij aankoop van termijndeviezen gebracht van 20 pCt op 30 pCt en de additionele 10 pCt moet door de bank, die ze ontvangt, op een speciale geblokkeerde rekening bij de Nationale Bank worden gestort. Voorheen kon de ontvangende bank vrij over de dekking beschikken; in die zin werkt de nieuwe maatregel dan ook enigszins credietbeperkend.

De Nationale Bank heeft gemeend met het oog op de rechtstreekse bescherming van de goud- en deviezenvoorraad nog een andere maatregel te moeten nemen. Van 3 October af werd een wijziging gebracht in het regime van de vrije invoer van Belgische bankbiljetten uit het buitenland. Dergelijke biljetten konden voorheen op een rechtstreeks in vreemde deviezen omzetbare rekening worden geplaatst. Het is gebleken, dat in de jongste maanden misbruik werd gemaakt van die beschikking en dat o.a. onder een verdoken vorm Belgisch kapitaal de wijk nam naar het buitenland. De Nationale Bank heeft nu bepaald, dat de ingevoerde biljetten niet langer meer rechtstreeks converteerbaar zijn in vreemde deviezen, maar ze zullen voortaan op een speciale biljettenrekening worden geboekt, die o.a. kan worden gebruikt voor de betaling van goederen. Aldus denkt men een einde te maken aan de kapitaalvlucht en wordt verwacht, dat de in het buitenland vertoevende Belgische biljetten in hoofdzaak zullen worden aangewend voor de betaling van goedereninvoer uit België.

De niet-officiële deviezenmarkt onderging dadelijk de invloed van laatstvermelde maatregel. Het aanbod van vrije dollars op rekening kwam vroeger immers in grote mate voort van Belgische bankbiljetten, die op frauduleuze wijze naar het buitenland werden uitgevoerd en door een buitenlandse bank terug naar België werden gezonden om daar bij de Nationale Bank tegen vrije dollars op rekening te worden ingewisseld. De vraag naar het dollarbiljet steeg dan ook en de koers liep op van $51\frac{1}{8}$ tot $51\frac{1}{2}$.

In het binnenland nam de spanning op de geldmarkt af, nadat het publiek zijn grote aankopen stopzette. In de tweede helft van September groeiden bij de private banken de depositorekeningen van handelaars en industriëlen opnieuw aan. Ook de Schatkist had het heel wat gemakkelijker, zodat de deficitaire betalingsbalans vrij invloed kon gaan uitoefenen op de biljettenomloop. Op 28 September bedroeg de omloop bij de Nationale Bank nog frs 85.327 mln tegenover frs 87.091 mln op 24 Augustus.

Kapitaalmarkt.

De markt van de uitstaande obligatieleningen, die vooral in de sector van de staatsfondsen vrij scherp op de verhoging van de discontovoet had gereageerd (zie vorig overzicht in „E.-S.B.” van 27 September), vond rond het

midden van de maand haar evenwicht terug. Eerst in de sector van het kortlopend papier, maar enkele dagen nadien werd ook de daling van de staatsrenten gestopt. De schatkistcertificaten en de kasbons wonnen zelfs enkele fracties van de geleden verliezen terug. Dit was niet meer dan normaal, aangezien de koersdaling bij de meeste schatkistcertificaten afmetingen had aangenomen, die het rendement van dit soort papier buiten elke redelijke verhouding tot het rendement van de andere uitstaande leningen plaatste.

Indien de verbetering van de stemming op de obligatiemarkt blijft voortduren mag worden verwacht, dat binnen enkele weken nieuw papier op de markt zal worden aangeboden. Vraag is echter, of het aanbod een ruime tegenpartij zal vinden. De spaargelden van het grote publiek zijn in de afgelopen maanden voor een goed deel belegd in goederenvoorraden en de neiging om in obligaties te beleggen blijkt niet bijster groot te zijn omwille van de recente prijsstijgingen. Anderdeels is er een belangrijke institutionele belegger, nl. de Algemene Spaar- en Lijfrentekas, die in de jongste maanden zijn werkmiddelen enkel in beperkte mate heeft zien aangroeien. Het nettotegoed op de spaarboekjes van de Spaarkas daalde zelfs in de loop van de periode April-Augustus 1950 met frs 58 mln, als wanneer in dezelfde periode van 1947, 1948 en 1949 de inleggingen stegen met resp. frs 595, 763 en 493 mln.

Het ziet er dan ook naar uit, dat de uitgiftevoorwaarden voor nieuwe leningen hoger zullen moeten worden gesteld dan vóór de gebeurtenissen in Korea, te meer daar de algemene rentestand sedertdien heel wat is gestegen.

TABEL II.

Gemiddeld netto-rendement van de voornaamste obligatietypes.

Obligatietype	Netto-rendement ¹⁾			
	loop-tijd 1950	einde Juni 1950	einde Aug. 1950	einde Sept. 1950
4 pCt Geünif. Schuld	perp.	4,34	4,37	4,48
Schatkistcertificaten	8 à 9 j.	4,63	4,70	4,90
Kasbons steden	ca 6 j.	4,49	4,53	4,63
Industriële obligaties	10a12j.	5,43	5,58	5,57

¹⁾ Er werd rekening gehouden met eventueel agio bij de terugbetaling.

De lening, die de Belgische Kongo in Zwitserland had afgesloten en waarvan de plaatsing in het publiek in Juli jl. werd uitgesteld omwille van de onzekere internationale toestand, zal in de eerstvolgende weken op de markt verschijnen. Het betreft een 4 pCt lening op 20 jaar, die van het 9e jaar af met vaste annuïteiten à pari zal worden terugbetaald en die tegen 99 pCt van de nominale waarde wordt aangeboden.

Op de Kabinetsraad van 6 October werd beslist, de verlening van een staatswaarborg goed te keuren inzake een crediet van frs 1.000 mln, dat door de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid zal worden verleend aan een private vennootschap, die te Antwerpen een nieuwe petroleumraffinerij bouwt. De staatswaarborg en de credietverlening geschieden in het kader van het K.B., nr 81 van 28 November 1939 en van het ministerieel besluit van 26 December 1947 betreffende de overheidssteun bij de oprichting van nieuwe nijverheden.

De aandelenmarkt was zeer bedrijvig gedurende de eerste twee weken van de maand. De gemiddelde omzet bereikte met 88,8 mln per dag in de week van 6 tot 13 September een nieuw hoogtepunt voor dit jaar. Het gemiddelde koerspeil (indexcijfer 1936-'38 = 100) trok mee naar omhoog en stond op 15 September op 193, hetgeen eveneens een nieuw hoogtepunt voor 1950 betekent. Na die datum kwam er een lichte reactie, die het koersindexcijfer terugbracht tot op 190. Over de gehele

maand waren het vnl. de aandelen van de steenkolenmijnen en de openbare nutsbedrijven (in de electriciteitssector werden enkele goede dividenden bekend gemaakt), die in koers stegen.

TABEL III.

Koerspeil op de aandelenbeurs te Brussel.
(indices basis 1936-'38 = 100)

	30-6-'50	31-8-'50	29-9-'50
Industriële aandelen	168	177	179
Openbare nutsbedrijven	148	142	150
Financiële instellingen	125	122	130
Koloniale aandelen	273	292	293
Gemiddeld koerspeil	181	188	190

Het gemiddeld netto-rendement van 76 courant verhandelbare fondsen bedroeg op einde September 4 pCt. Brussel.

V. VAN ROMPUY.

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN.

LANDDAG VOOR ECONOMEN.

Op 4 November 1950 zal onder auspiciën van de Contact-Commissie van Academisch-Gevormde Economen een algemene Landdag voor Economen gehouden worden en wel in Hotel „Pomona”, Molenstraat 53 te 's-Gravenhage. Aanvang 10 uur v.m.

Als onderwerp staat op het programma: „De Intereuropese Economische Samenwerking”.

Als eerste spreker zal optreden Prof. H. A. Kaag, met het onderwerp „Enige beschouwingen over het vraagstuk van Europese integratie”.

Na de lunch zal als spreker om 2 uur n.m. optreden Prof. S. Posthuma, met het onderwerp „De Europese betalingsunie”.

Vervolgens zal om 4 uur n.m. optreden Prof. Dr F. A. G. Keesing, met het onderwerp „Europese samenwerking op korte en lange termijn”.

Tussen 12 uur en 2 uur zal er gelegenheid voor de deelnemers zijn om de lunch te nuttigen.

Des avonds zal na afloop van de lezingen, en wel omstreeks 6.30 uur n.m., gelegenheid zijn om gezamenlijk te dineren, vóórafgegaan door een gemeenschappelijke borrel; sluiting uiterlijk 9 uur n.m.

De kosten van het niet-vegetarisch diner bedragen exclusief drank f 4,50 en moeten aan tafel worden voldaan.

Na afloop van elke lezing zal er gelegenheid zijn tot het stellen van vragen, c.q. debat.

Diegenen, die van zins zijn deze landdag bij te wonen en/of mede aan het diner wensen deel te nemen, kunnen zich opgeven aan het Secretariaat van de Contact-Commissie van Academisch Gevormde Economen, p/a Mr Drs A. G. Besier, Joh. Verhulststraat 47¹ te Amsterdam.

Contact-Commissie van Academisch Gevormde Economen:

Amsterdam: Drs A. KAN, voorzitter,
Mr Drs A. G. BESIER, secretaris,

Rotterdam: Dr F. H. REPELIUS,
Dr H. C. KUILER,

Tilburg: Drs A. A. V. TUMMERS,
Drs A. F. M. VAN VUGT.

Het Dagelijks Bestuur van de Vereeniging voor Studielabelangen maakt bekend, dat het de heer Dr N. Kaldor uit Cambridge bereid heeft gevonden een lezing te houden te Rotterdam in de Aula van de Nederlandsche Economische Hoogeschool op Maandag 23 October 1950 te 14.30'uur.

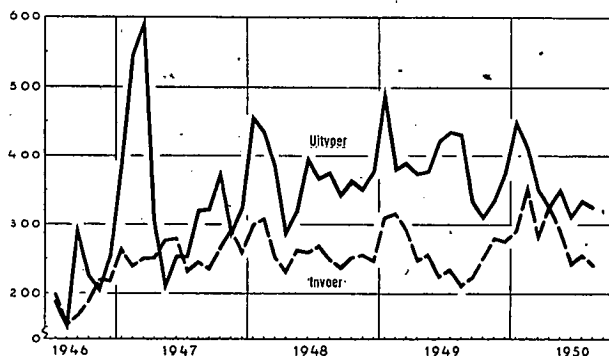
Het Dagelijks Bestuur verwacht, dat Dr N. Kaldor zal spreken over „Needs and means of European economic integration”.

Dinsdagochtend 24 October 1950 zal Dr N. Kaldor een lezing verzorgen voor de economische faculteitsvereniging van de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam.

Op het verzoek om ook te Tilburg een lezing te houden, werd door het Dagelijks Bestuur nog geen antwoord ontvangen.

GRAFIEK.

De buitenlandse handel van Nederland in guldens per ton¹⁾.

¹⁾ Bruto-gewicht; van 1948 af netto-gewicht.

Oorspr. bron: C.B.S.

STATISTIEKEN.

DE JAVASCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal goud.	Vorderingen in vreemd courant betaalbaar	Zilveren tekenmunt en pasmunt	Disconto's en voorschotten op onderpand betaalbaar in eigen courant	Voorschotten aan de Regering v. d. Rep. der V.S.I.
31 Mrt '47	477.080	35.363	33.256	85.402	255.201
20 Sept. '50	676.918	89.524	14.828	198.958	2.117.223
27 Sept. '50	715.033	91.235	14.847	210.432	2.124.888
4 Oct. '50	715.036	96.494	14.835	206.634	2.148.821

Data	Bankbiljetten in omloop		Rekening courant saldi		
	Oude uitgifte	Nieuwe uitgifte	Van de Regering van de Rep. der V.S.I.	Bijzond. rekening inzake de E.C.A. hulp	Van anderen
31 Mrt '47	453.816	—	—	—	503.718
20 Sept. '50	76.279	1.938.452	—	—	766.830
27 Sept. '50	73.834	1.942.167	—	—	812.965
4 Oct. '50	74.708	1.962.597	—	—	832.479

Muntbiljettencirculatie per 31 Mrt 1947 f 646.830.979.

Muntbiljettencirculatie per 20 Sept. 1950 f 385.361.332,50.

Muntbiljettencirculatie per 27 Sept. 1950 f 383.864.786,50.

Muntbiljettencirculatie per 4 Oct. 1950 f 380.585.682,50.

NATIONALE BANK VAN ZWITSERLAND.

(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Buiteni. wissels	Disconto's en voorschotten	Effecten	Biljetten in omloop	Andere credieten
31 Dec. 1946	4.949,9	158,0	238,7	52,7	4.090,7	1.163,7
23 Sept. 1950	6.122,2	359,5	123,7	41,3	4.228,2	2.228,3
30 Sept. 1950	6.110,1	358,6	138,6	41,3	4.350,6	2.130,4
7 Oct. 1950	6.100,7	367,0	136,1	41,3	4.276,3	2.195,6

BANK VAN FRANKRIJK.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Disconto's en voorschotten	Voorschotten aan de Staat		
			Vaste	Schatkist	Bezettingskosten Duitsland
26 Dec. 1946	94.817	118.302	59.449	67.900	426.000
7 Sept. 1950	182.785	404.272	60.042	165.000	426.000
14 Sept. 1950	182.785	400.972	60.042	164.500	426.000
21 Sept. 1950	182.785	391.780	60.042	161.700	426.000
28 Sept. 1950	182.785	415.898	60.042	163.900	426.000

Data	Bankbiljetten-circulatie	Deposito's			
		Totaal	Staat	Accords de coop. economique	Diversen
26 Dec. 1946	721.865	63.458			
7 Sept. 1950	1.461.625	151.167	59	18.868	132.241
14 Sept. 1950	1.447.718	159.229	51	18.868	140.310
21 Sept. 1950	1.436.965	159.502	4	23.928	135.571
28 Sept. 1950	1.467.425	156.930	94	11.928	144.909

DE NEDERLANDSCHE BANK.
Verkorte balans op 16 October 1950.

Activa.		
Wissels, promessen en schuldbrieven in disconto	Hoofdbank f —) Bijbank —) Agentsch. „ 1.000.—	f 1.000.—
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven, door de Bank gekocht (art. 15, onder 4°, van de Bankwet 1948)	„	„
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	„	1.350.000.000,—
Voorschotten in rek. crt op onderpand (incl. beleningen)	Hoofdbank f 43.280.585,22) Bijbank „ 445.700,02) Agentsch. „ 14.056.488,48	
Op effecten enz.	„ 56.113.297,55)	
Op goederen en celen	„ 1.669.476,17	57.782.773,72 ¹⁾
Voorschotten aan het Rijk (art. 20 van de Bankwet 1948)	„	—
Boekvoering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	„	1.500.000.000,—
Munt en muntmateriaal:		
Gouden munt en gouden muntmateriaal	„ 873.101.768,83	
Zilveren munt enz.	„ 17.373.772,21	890.475.541,04
Papier op het buitenland	„ 346.567.936,29	
Tegoed bij correspondenten in het buitenland	„ 981.015.093,93	
Buitenlandse betaalmiddelen	„ 1.270.236,85	1.328.853.267,07
Vorderingen in gulden op vreemde circulatiebanken en soortgelijke instellingen	„	389.909.028,31
Belegging van kapitaal, reserves, pensioenfonds en voorzieningsfonds	„	134.208.240,23
Gebouwen en inventaris	„	1.500.000,—
Diverse rekeningen	„	386.691.339,19
		f 6.039.421.189,56

Passiva.		
Kapitaal	„	20.000.000,—
Reservefonds	„	18.418.854,74
Bijzondere reserves	„	69.951.000,39
Pensioenfonds	„	24.367.370,04
Voorzieningsfonds personeel in tijdelijke dienst	„	1.502.725,68
Bankbiljetten in omloop (oude uitgiften)	„	58.603.575,—
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)	„	2.741.815.880,—
Bankassigaties in omloop	„	56.050,57
Rekening courant saldo's:		
's Rijks Schatkist	f 238.999.555,28	
's Rijks Schatkist, bijzondere rekening	„ 1.346.451.186,47	
Geblokkeerde saldo's	„ 1.603.605,30	
Saldo's van banken in Nederland	„ 80.669.379,27	
Vrije saldo's van vreemde circulatiebanken en soortgelijke instellingen	„ 623.121.158,64	
Andere vrije saldo's	„ 306.121.058,59	
		2.596.965.943,55
Crediteuren in vreemde geldsoort	„	37.803.292,92
Diverse rekeningen	„	469.936.496,67
		f 6.039.421.189,56

¹⁾ Waarvan schatkistpapier, rechtstreeks door de Bank in disconto genomen f —
²⁾ Waarvan aan Indonesië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99) „ 31.623.900,—
 Circulatie der door de Bank namens de Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten „ 132.684.616,50

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	30 Sept. 1950	23 Sept. 1950
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederl. Bank	f 197.927.970,35	f 249.250.782,35
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Bank voor Nederlandse Gemeenten	„ 31.513.415,34	„ 31.403.409,76
Kasvorderingen wegens creditverstreking aan het buitenland	—	—
Daggeldlening tegen onderpand	—	—
Saldo der postrekeningen van Rijkscomptabelen	„ 311.852.064,01	„ 314.497.593,99
Voorschotten op ultimo Augustus 1950 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	—	—
Vordering in rek. courant op:		
V.S. Indonesië	„ 53.455.002,15	„ 53.455.002,15
Suriname	„ 11.317.353,05	„ 11.645.798,05
Ned. Antillen	—	—
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	—	—
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	—	—
Andere staatsbedrijven en instellingen	„ 491.419.436,79	„ 492.928.611,79

Verplichtingen		
Voorschot door De Nederlandse Bank verstrekt	—	—
Voorschot, door De Nederlandse Bank in rekening courant verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Nederlandse Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	f 1968.986.800,—	f 1968.586.800,—
Schatkistpromessen bij De Nederl. Bank ingevolge overeenkomst van 26 Febr. 1947	„ 1350.000.000,—	„ 1350.000.000,—
Schatkistpromessen in omloop (rechtstreeks bij De Nederl. Bank is geplaatst nihil)	—	—
f 5.165,5 mln w.o. garantie Bretton Woods f 1.245 mln.	„ 3920.500.000,—	„ 3970.300.000,—
Daggeldleningen	—	—
Muntbiljetten in omloop	„ 133.548.145,50	„ 132.354.908,50
Schuld op ultimo Augustus '50 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	„ 168.538.086,14	„ 168.538.086,14
Schuld in rek. courant aan:		
V.S. Indonesië	—	—
Suriname	—	—
Ned. Antillen	„ 12.243.111,14	„ 12.393.111,14
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	„ 9.091.983,73	„ 5.202.544,91
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	„ 283.866.454,52	„ 286.450.947,44
Andere staatsbedrijven	—	—
Schuld aan diverse instellingen in rekening met 's Rijks Schatkist	„ 1154.247.295,22	„ 1161.581.128,58

ENIGE INDEXCIJFERS VAN DE INDUSTRIËLE PRODUCTIE IN NEDERLAND¹⁾.

1938 = 100	1947	1948	1949	Mrt 1950	Apr. 1950	Mei 1950	Juni 1950	Juli 1950
Algem. productie-index van de industrie	94	113	126	141	127	133	141	142
Steenkolen	75	82	87	98	86	89	92	92
Electriciteit afgeleverd aan het net	142	173	196	227	206	204	194	191
Gas	98	120	124	140	157	137	127	130
Stikstofmeststoffen	67	82	88	116	125	158	164	161
Ruwijzer	108	165	162	196	186	180	160	166
Walsproducten van ijzer en staal ²⁾	137	210	270	319	275	250	289	316
Rijwielen	67	122	153	172	199	215	209	190
Cement	114	129	124	129	129	129	132	137
Metselstenen	69	93	104	113	97	108	111	109
Deuren	57	110	109	127	128	120	126	114
Rubber (gehele industrie)	200	288	261	348	286	277	336	—
Courantpapier	40	81	81	107	86	92	81	—
Katoen- en linnenweverijen	60	71	79	90	81	83	89	72
Tricotage-industrie	85	107	134	190	159	149	163	136
Schoenen	110	137	130	179	161	156	161	—
Sigaren ³⁾	—	100	114	111	77	72	89	93
Sigaretten ³⁾	—	100	115	121	120	146	167	153
Boter	52	70	83	84	106	145	131	115
Margarine	109	149	203	261	229	234	—	—
Kaas	51	77	102	72	92	142	159	168

¹⁾ Bron: C.B.S.; — betekent: de gegevens ontbreken; gecorrigeerde gegevens zijn cursief gedrukt.
²⁾ 1940 = 100.
³⁾ 1948 = 100.

Vacatures

De Verzekeringskamer roept sollicitanten op voor de functie van

ECONOMISCH HOOFDAMBTENAAR

Voor benoeming komen zij in aanmerking, die met goed gevolg het doctoraal examen in de Economie hebben afgelegd en beschikken over een ruime ervaring op het gebied van investering.

Sollicitaties op ongezegeld papier onder vermelding van leeftijd, van afgelegde examens, van vervulde loopbaan en van referenties te richten aan de Secretaris der Verzekeringskamer, Postbus 870 te Amsterdam.

TECHNISCH COMMERCEEL INGENIEUR

Voor de zelfstandige leiding van een sedert 1930 gevestigd Ingenieursbureau, dat de beschikking heeft over belangrijke vertegenwoordigingen van vooraanstaande binnenlandse en buitenlandse fabrieken op werktuigkundig gebied, wordt een ingenieur met uitgesproken commerciële aanleg en bij voorkeur met ruime commerciële ervaring gezocht.

Sollicitaties met nauwkeurige beschrijving van de functies, die door de betrokkene in het verleden zijn vervuld onder no. ESB 1856, Bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

PREIJER & DE HAAN

Accountants

vragen voor leidende functies bij hun organisatie in Indonesië

ACCOUNTANTS

(lid N.I. v. A. of V.A.G.A.)

Standplaats nader overeen te komen
Brieven Museumplein 10-12, Amsterdam - Z.

Beschikbare krachten

FUNCTIE GEZOCHT

Jurist ind. recht, 38 jaar, gehuwd, Nederlander, ex-ambtenaar in leidende functie zoekt i.v.m. politieke constellatie een nieuwe werkkring, liefst bij directie-secretariaat van particuliere maatschappij, met voorkeur voor Md. Sumatra.

.Br. onder no. ESB 1850, bur. v.d. bl. Postbus 42, Schiedam.

Ook voor Beschikbare Krachten is een annonce in „Economisch-Statistische Berichten” de aangewezen weg. Annonces, waarvan de tekst 's Maandags in ons bezit is, kunnen, plaatsruimte voorbehouden, in het nummer van dezelfde week worden opgenomen.

The Statist

ESTABLISHED 1878

An Independent Journal of Finance
and Trade

★
OBJECTIVE APPRAISALS
CONSIDERED JUDGMENT
IMPARTIAL OPINION

★
Contains most complete range of
British economic and financial statisti-
cs published in any weekly journal

★
World wide circulation

★
Annual subscription rate: (post free-
to include all supplements) £ 3:2:6
(fl 33,40)

LONDON: 51 CANNON STREET, E.C. 4

Economisch - Statistische Berichten

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W).
Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Eko-
nomie, 14, Universiteitstraat, Gent.
Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W).
Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26,— per jaar,
voor België/Luxemburg f 28,— per jaar, te voldoen door storting van de
tegenwaarde in Belgische francs bij de Banque de Commerce te Brussel
of op haar Belgische postgirorekening no 260.34.

Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—, overige
landen f 28,— per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden
beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzee-
dijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de
Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0,40 per mm. Contract-tarieven
op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht
voor om advertenties zonder opgave van redenen te weigeren.